

Ekonomiska utsikter

hösten 2010

Ekonomiska utsikter | Hösten 2010

Tabeller

1:1	Försörjningsbalans och nyckeltal.....	4
2:1	Internationella förutsättningar.....	9
3:1	Försörjningsbalans.....	11
3:2	Export och import av varor.....	12
3:3	Investeringar.....	14
3:4	Disponibel inkomst och privat konsumtion.....	15
3:5	Produktion inom olika sektorer.....	17
3:6	Arbetsproduktivitet.....	18
3:7	Arbetsmarknadsläget.....	19
3:8	Sysselsättningen enligt NR.....	19
3:9	Utgående löner.....	24
3:10	Bidrag till prisökningen.....	26
4:1	Budgetunderskott och statsskuld.....	27

Diagram

2:1	Arbetslösheten i EMU, USA, Storbritannien, Tyskland.....	7
2:2	Industriproduktion.....	7
2:3	Huspriser USA, Storbritannien, Danmark.....	8
3:1	BNP i Sverige.....	10
3:2	Exportvolym.....	12
3:3	Ordergång, exportmarknaden.....	12
3:4	Svensk växelkurs mot exportkonkurrenter.....	12
3:5	Handel med varor.....	12
3:6	Bruttoinvesteringar.....	14
3:7	Industrins kapacitetsutnyttjande.....	14
3:8	Bostadsinvesteringar.....	14
3:9	Privat konsumtion.....	15
3:10	Hushållens konfidensindikator (CCI).....	15
3:11	Reporänta och genomsnittlig bostadsränta.....	16
3:12	Prisutveckling på småhus.....	16
3:13	Hushållens sparkvot.....	16
3:14	Industriproduktionen.....	17
3:15	Produktivitet i näringslivet.....	18
3:16	Arbetade timmar.....	18
3:17	Nyanmälda platser och varsel.....	19
3:18	Sysselsättning och arbetskraft.....	19
3:19	Sysselsättningsgrad.....	19
3:20	Arbetares och tjänstemäns sysselsättning.....	20
3:21	Arbetarnas och tjänstemännens sysselsättningsförändringar i ekonomins branscher samt företagares under två perioder.....	21
3:22	Arbetskraftens utveckling fördelat på åldersgrupper kvartal 3, 2005–2010.....	22
3:23	Arbetslöshet (ILO-definition) 15–74 år.....	22
3:24	Avtalshöjning av löner.....	24
3:25	Två vinstmått i näringslivet.....	25
3:26	Utgående löner näringslivet.....	25
3:27	KPI och KPIF.....	26
4:1	Europeiska centralbankens styrränta.....	28
4:2	Produktivitetstillväxten i Sverige.....	30
4:3	Maximal a-kassa som andel av genomsnittsinkomsten.....	31
4:4	Hushåll i olika decilgrupper för ekonomisk standard fördelade på boendeform.....	32
4:5	Reporänteprognoiser.....	32

Innehåll

1. Sammanfattning: Utbudspolitiken mot vägs ände.....	4
2. Internationell utveckling.....	6
3. Svensk ekonomi: Snabb tillväxt i år, men mycket hög arbetslöshet de närmaste åren	10
4. Ekonomisk politik.....	27

LO-ekonomerna utger sedan 1947 en konjunkturrapport.

Den kommer ut två gånger om året, vår och höst.

Detta är 2010 års höstrapport.

Vid frågor om prognosen, ring Lars Ernsäter på telefon 08-796 27 44.

Beräkningarna slutfördes den 9 november.

Den tabell- och diagrambilaga som tidigare varit del av
den tryckta rapporten, finns att få som pdf-fil.

© Landsorganisationen i Sverige 2010

Omslagsfoto: Lars Forsstedt

Grafisk form: LO

Original: MacGunnar – Information & Media

Tryck: LO-Tryckeriet, Stockholm 2010

ISBN 978-91-566-2648-7

LO 10.11 1 000

1. Sammanfattning: Utbudspolitiken mot vägs ände

Internationell ekonomi

Den globala ekonomiska utvecklingen har överraskat många bedömare, så även oss, genom att bli bättre än väntat. Utsikterna är alltså ljusare än i den prognos LO-ekonomerna gjorde under våren. Den tillväxt vi nu ser för 2010 är dock framför allt en rekyl, vilket innebär en dämpad tillväxttakt under både 2011 och 2012.

Förloppet framöver är dock svårbedömt. Budgetåstramningar och mindre finanspolitiska stimulanser, fortsatt höga arbetslöshetstal, och obalanser mellan valutor, lägger grunden för en relativt långsam återhämtning i stora delar av den globala ekonomin. Nedåtriskerna för tillväxten är stora.

De nordiska länderna är alla i en återhämtningsfas som främst drivs av ökande export, men också av ökad inhemsk efterfrågan och stigande privat konsumtion. Det är stora skillnader i ekonomisk utveckling och handlingsutrymme mellan Europas länder. Den ökade globala efterfrågan har under året drivit upp efterfrågan på euroområdet exportvaror och då i synnerhet tyska kapitalvaror. I andra länder väntas en kraftig finanspolitisk åstramning, vilket riskerar att bromsa upp den ekonomiska tillväxten via ökad arbetslöshet och minskad konsumtion.

En arbetslöshet som biter sig fast på hög nivå, ett stort underskott i bytesbalansen och begränsade möjligheter till en aktiv ekonomisk politik, gör den ekonomiska utvecklingen i USA osäker. Starka protektionistiska spänningar har uppstått i världsekonomin på grund av de globala sparobalanserna. För att hantera spänningarna mellan främst dollarn och den kinesiska yuanen, har en diskussion om växelkurssystem aktualiserats.

Svensk ekonomi

Den svenska ekonomin har klarat sig förhållandevis väl genom den globala ekonomiska krisen. BNP föll visserligen mycket kraftigt 2009 jämfört med 2008, men konsumtion och investeringar drabbades ganska måttligt och effekterna på arbetsmarknaden i form av minskad sysselsättning och ökad arbetslöshet blev överraskande begränsade.

I nuläget växer svensk ekonomi mycket snabbt, betydligt snabbare än ekonomierna i övriga Europa och USA, och vi räknar med en BNP-tillväxt på nära 5 procent i år. Den snabba tillväxten kan tolkas som en rekyl från ett mycket nedpressat läge. Det gäller framför allt uppgången för varuexport och industriproduktion som drivs av internationella lagerrörelser och en rivstart för handeln i världen.

Försörjningsbalans och nyckeltal

Procentuell förändring

	2009	2010	2011	2012
Privat konsumtion	-0,8	3,5	3,0	2,0
Offentlig konsumtion	1,7	1,8	1,3	0,8
Investeringar	-16,0	6,1	6,6	6,0
Lagerinvesteringar ¹	-1,5	1,6	-0,3	0,0
Export av varor och tjänster	-12,4	10,1	6,6	6,1
Import av varor och tjänster	-13,2	12,2	6,6	6,6
BNP	-5,1	4,7	3,1	2,4
Nyckeltal:				
Sysselsättning	-2,1	0,7	1,1	0,7
Arbetslöshet, ILO, 15-74 ²	8,3	8,6	8,3	8,2
Sysselsättningsgrad, 20-64 ³	78,3	78,3	78,6	78,7
Timlön	3,4	2,2	2,4	3,3
Produktivitet i näringslivet	-3,5	3,5	2,5	2,2
KPI	-0,3	1,2	1,7	2,1
KPIF	1,9	2,0	1,4	1,5
Real disponibel inkomst	1,3	1,5	2,3	1,7
Bytesbalans ⁴	7,2	6,1	6,6	6,8
Reporänta ⁵	0,7	0,5	1,5	2,0
USD/SEK ⁵	7,65	7,15	6,47	6,47
EUR/SEK ⁵	10,62	9,54	9,08	9,08

Tabell 1:1

Källa: SCB, Riksbanken samt egna beräkningar

- 1 Förändring i procent av föregående års BNP
- 2 Procent av arbetskraften
- 3 Procent av befolkningen 20-64
- 4 Procent av BNP
- 5 Årsgenomsnitt, procent

Framöver medför inbromsningen av utvecklingen i den internationella ekonomin att även tillväxten i Sverige dämpas. Vi räknar med en BNP-tillväxt på 3,1 respektive 2,4 procent 2011 och 2012. Sannantaget väntas tillväxten bli hygglig, men svagare sett över hela prognosperioden än vad som varit vanligt i tidigare återhämtningsfaser.

Flera faktorer bidrar till att tillväxten i Sverige väntas bli snabbare än i Europa och USA de närmaste åren. För det första förstärks rekylerna för exporten av att pro-

duktssammansättningen i den svenska varuexporten, som var till nackdel under krisen, blir till en fördel när uppskjutna investeringar och uppskjuten konsumtion kommer igång igen i omvärlden. För det andra innebär starka statsfinanser att det inte behövs någon finanspolitisk åtstramning i Sverige till skillnad från i många andra länder.

Den svenska arbetsmarknaden klarade sig lindrigare under krisen än vad som kunde befaras mot bakgrund av historiska samband mellan sysselsättning och produktion. Jämfört med den utdragna sysselsättningsnedgången i början av 1990-talet bromsades fallet denna gång snabbt och återhämtningen kom tidigt. Minskningen av sysselsättningsgraden var bara en sjättedel så stor som på 1990-talet.

Sysselsättningen ökar ganska snabbt under loppet av 2010 även om sysselsättningsökningen mätt som årsgenomsnitt stannar vid 30 000 personer. 2011 och 2012 väntas sysselsättningen fortsätta att stiga men förloppen blir betydligt långsammare än i år. Delvis beror det på att BNP-utvecklingen saktar in, men det sammanhänger också med att många företag valt att behålla personal under produktionsnedgången i överraskande stor utsträckning. Det borde göra det möjligt att klara de kommande årens ökade produktion utan att man behöver nyanställa i någon större utsträckning.

Arbetsutbudet, som har vuxit långsammare än sysselsättningen under året, vilket har inneburit en stadig sjunkande arbetslöshet. Sysselsättningen väntas åren 2011 och 2012 endast öka i något snabbare takt än arbetskraften och arbetslösheten kommer därför att i stort sett stabilisera sig på en mycket hög nivå, över 8 procent.

Måttliga löneökningar och ganska stark produktivitet utveckling talar för låg underliggande inflation åren framöver. En annan faktor som talar för låg inflation är den förväntat svaga importprisutvecklingen som följer av låga internationella prisökningar på importerade varor och den relativt starka kronan. Inflationstakten (KPIF) väntas pendla runt 1,5 procent under 2011 och 2012 – klart under Riksbankens mål på 2 procent.

Ekonomisk politik

De europeiska länderna bedriver, sett som helhet, en finanspolitik som är inte är optimal, utan präglas av för stor åtstramning, och därför riskerar att leda till lägre tillväxt och högre arbetslöshet än vad som skulle behöva vara fallet.

Under de borgerliga regeringsåren har den ekonomiska politiken i Sverige varit snävt inriktad på att främja arbetsutbudet. Produktivitet utvecklingen, den faktor som är viktigast för välbefinnande och reallöneutveckling på lång sikt, har hamnat i skymundan. Delar

av regeringens politik riskerar till och med att påverka produktiviteten negativt. En stor och viktig politisk utmaning är därför att utforma en ekonomisk politik som både stimulerar hög sysselsättning och främjar hög produktivitetstillväxt. LO-ekonomerna föreslår därför att en Produktivitetsdelegation inrättas.

Regeringens ekonomiska politik har till syfte att höja sysselsättningen via lönebildningen. Lägstlöner, ingångslöner och den genomsnittliga löneökningstakten ska pressas ner, för att den vägen påverka sysselsättningen men ambitionen att genom politiska beslut påverka lönebildningen är missriktad och riskerar att få negativa konsekvenser.

Det är sedan tidigare känt att viktiga delar av regeringens ekonomiska politik, exempelvis jobbskatteavdraget, framför allt gynnar dem med högre inkomster. Men det är också så att skattesubventioner som ROT-avdraget har en tydlig fördelningsprofil som gynnar dem med högre inkomster. ROT-avdraget kommer ej hyresfastigheter till del, utan riktas endast till dem som bor i bostadsrätt eller egen fastighet, vilket är till nackdel för många i LO-yrken, låginkomsttagare och ensamstående.

Stabiliseringspolitiken i Sverige bör vara expansiv, med fokus på permanenta reformer som höjer potentiell tillväxt. Vi förordar en lägre räntebana än Riksbankens. Trots detta är resursutnyttjandet för lågt och sysselsättningsutvecklingen otillräcklig. Reformutrymmet i statsbudgeten bör användas tidigt under mandatperioden. Sverige är idag ett av de länder i Europa som har starkast offentliga finanser. LO-ekonomerna förespråkar därför ett reformprogram som syftar till att öka den potentiella tillväxten och att understödja tillväxten under en period av flera år.

Programmet bör innehålla en mix av satsningar på utbildning, infrastruktur och bostäder, samt en restaurering av trygghetsförsäkringarna, inte minst i syfte att stärka motståndskraften mot framtida ekonomiska nedgångar och kriser. Omfattningen av de ofinansierade reformerna bör uppgå till cirka 25 miljarder kronor under 2011, och till totalt 60 till 80 miljarder kronor under perioden 2011 till 2014. Tyngdpunkten bör ligga under början av perioden. Vändningen i svensk ekonomi efter det dystra 2009 är tydlig men vår prognos visar att arbetslösheten fortsatt biter sig fast på en mycket hög nivå under de kommande åren. Den ensidiga utbudspolitikens verkar ha nått vägs ände.

2. Internationell utveckling

Stora risker för global ekonomi

Den globala ekonomiska utvecklingen har överraskat många bedömare, så även oss, genom att bli bättre än väntat. Utsikterna är alltså ljusare än i den prognos LO-ekonomerna gjorde under våren. Den tillväxt vi nu ser för 2010 är framför allt en rekyl, vilket innebär en dämpad tillväxttakt under både 2011 och 2012. Förloppet framöver är dock svårbedömt. Budgetåtstramningar och mindre finanspolitiska stimulanser, fortsatt höga arbetslöshetstal, och obalanser mellan valutor, lägger grunden för en relativt långsam återhämtning i stora delar av den globala ekonomin. Nedåtriskerna för tillväxten är stora. Vi har utgått från IMF:s senaste prognos vad gäller BNP. I den mån vi avviker redogör vi särskilt för detta.

De nordiska länderna är alla i en återhämtningsfas som främst drivs av ökande export, men också av ökad inhemsk efterfrågan och stigande privat konsumtion. Styrkan i återhämtningen varierar dock, liksom utvecklingen på arbetsmarknaden.

Det är stora skillnader i ekonomisk utveckling och handlingsutrymme mellan Europas länder. Den ökade globala efterfrågan har under året drivit upp efterfrågan på euroområdet exportvaror och då i synnerhet tyska kapitalvaror. I Storbritannien väntas en kraftig finanspolitisk åtstramning, vilket riskerar att bromsa upp den ekonomiska tillväxten via ökad arbetslöshet och minskad konsumtion.

En arbetslöshet som biter sig fast på hög nivå, ett stort underskott i bytesbalansen och begränsade möjligheter till en aktiv ekonomisk politik, gör den ekonomiska utvecklingen i USA osäker. En risk för omvärlden med en fortsatt mycket expansiv amerikansk penningpolitik är att kapitaltillströmningen mot tillväxtekonomierna riskerar att bygga upp nya finansiella bubblor.

Starka protektionistiska spänningar har uppstått i världsekonomin på grund av de globala sparobalanserna. Därför har en diskussion om växelkurssystem, särskilt växelkursen mellan dollarn och yuansen aktualiserats. Utvecklingen av USAs handelsbalans beror till stor del på om och i vilken takt Kina väljer att låta den egna valutans stiga i värde. För att hantera det infekterade läget, arbetar man nu inom ramen för G20-gruppen på att hitta en gemensam policyram för att motverka stora överskott eller underskott i handelsbalansen.

I kraft av den kinesiska ekonomins storlek utgör svängningar i yuansen en pendel som slår mot övriga världens valutor och handelsbalanser. Så även om

Sveriges handel med Kina i själva verket inte är särskilt omfattande, så påverkas vi ändå i stor utsträckning genom den kinesiska ekonomins inflytande över global efterfrågan.

Norden återhämtar sig

Finlands BNP föll med hela 8 procent under 2009 – det största fallet inom OECD och det djupaste i finsk ekonomisk historia. Under 2010 har återhämtningen blivit allt tydligare, vilket främst beror på en ökad export till Tyskland och Sverige, de två viktigaste exportländerna för Finland, samt en ökad efterfrågan i Ryssland och Kina. Hushållens konsumtion, som tidigare minskade, stimuleras nu av låga räntor och har börjat öka samtidigt som sparandet åter minskar något. När det gäller Finland gör vi en annan och något mer optimistisk bedömning än IMF i sin oktoberprognos. Vi bedömer att Finlands BNP ökar med 2,4 procent i år, med 3,0 procent 2011 och 3,0 procent 2012.

Arbetslösheten i Finland har i stort sett följt den svenska under krisen. Den har börjat minska och är nu strax över 8 procent. Det kan tyckas något förvånande att arbetslösheten inte är ännu högre, med tanke på att BNP föll betydligt kraftigare i Finland än i Sverige. En förklaring är att arbetskraften har minskat påtagligt under krisen, delvis på grund av ett ökat antal förtidspensioneringar.

Dansk ekonomi är inne i en gradvis återhämtning. Exporten har tagit fart, bland annat på grund av stark efterfrågan från Tyskland och Sverige, samt att den danska kronan har försvagats. Den privata konsumtionen, som ökade under det första kvartalet i år, ser dock ut att mattas av något, vilket talar för en modest tillväxttakt framöver. Vi bedömer att Danmarks BNP ökar med 1,8 procent i år, med 1,8 procent under 2011 och med 2,2 procent under 2012. I samtliga nordiska länder förutom Danmark har sysselsättningen åter börjat öka under de senaste månaderna. I Danmark fortsätter alltså sysselsättningsminskningen, och det är också i Danmark som sysselsättningsfallet har varit procentuellt störst bland de nordiska länderna.

Norges ekonomi har klarat krisen betydligt bättre än många andra länder. Under 2009 minskade BNP (fastland) endast med 1,4 procent. Återhämtningen leddes tidigare av stigande privat konsumtion, stimulerad av låga räntor, och en offentlig konsumtion som ökade genom expansiv finanspolitik. Under första halvåret 2010 har dock den privata konsumtionen faktiskt minskat något, vilket delvis kan förklaras av stigande räntor och

en ökad sparkvot. Eftersom krisen var relativt mild i Norge blir också återhämtningen mindre dramatisk än i övriga nordiska länder. Vi bedömer att norsk BNP (fastland) ökar med 0,6 procent i år, med 1,8 procent under 2011 och med 2,8 procent 2012.

Den norska arbetsmarknaden har inte drabbats lika hårt av krisen som övriga länder. Sysselsättningen började minska senare – först under våren 2009 – och har sedan mitten av 2010 återigen börjat öka. Arbetslösheten ökade inte mer än cirka 1 procentenhet under krisen, och den norska arbetslösheten är fortfarande låg i ett historiskt perspektiv.

Arbetslösheten i EMU, USA, Storbritannien, Tyskland ILO-definition

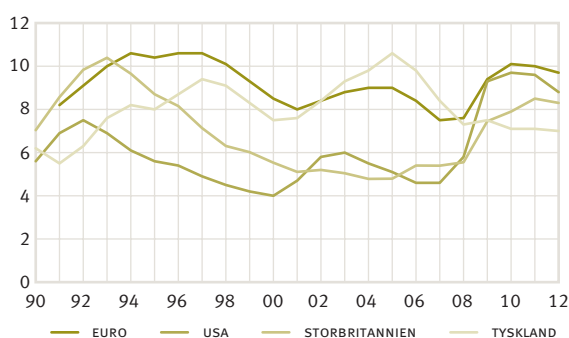

Diagram 2:1

Källa: OECD och IMF

Europa hämtar andan

Kapacitetsutnyttjandet i Europas tillverkningsindustri har ökat under året vilket avspeglar sig i tillväxttalen. Euroområdet tillväxt under 2010 verkar bli betydligt bättre än vad vi befarade för bara ett halvår sedan, med en upprevidering motsvarande 0,7 procentenheter till 1,7 procent. Den ekonomiska utvecklingen blir blygsam under kommande prognosperiod. Tillväxten blir 1,4 procent 2011 och 1,8 procent 2012. Detta förklaras delvis av EU-ländernas fokusering på konsolidering av offentliga finanser. De lagereffekter som hittills har haft en starkt positiv inverkan på tillväxttalen avtar också nu. Europas återhämtning kommer därför i mycket att bero på utvecklingen för inhemsk efterfrågan.

En fortsatt hög arbetslöshet i kombination med en trög ekonomisk vändning ger ett svagt inflationstryck, även om en ökning av råvarupriserna har inneburit en viss ökning av konsumentprisinflationen under innevarande år. IMF bedömer inflationen i euroområdet till 1,6 procent i år samt 1,5 procent för 2011, vilket är en bild vi anser rimlig. ECBs styrränta har legat på 1 procent sedan maj 2009 och de flesta bedömare tror att den kommer att stanna på den nivån fram till slutet av 2011.

EU har vidtagit omfattande åtgärder för att hantera det alltjämt osäkra läget på finansmarknaden. Bland annat ska nya tillsynsorgan för finansmarknaden vara i funktion den 1 januari 2011. Bankskatt, transaktions-skatt, beskattning av dotterbolag och filialer liksom stabilitetsavgifter, är åtgärder som diskuteras inför framtiden. Ett fortsatt arbete för finansiell stabilitet skulle inte minst gynna kreditförsörjning och investeringsvilja genom ett stärkt förtroende inför Europas förmåga att erbjuda stabila marknader och tillväxtmöjligheter.

Industriproduktion

Tillverkningsindustri, årlig procentuell förändring

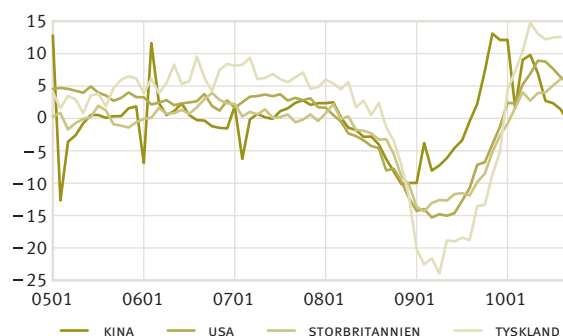

Diagram 2:2

Källa: Reuters EcoWin

Tysk ekonomi agerar hare

Efterfrågan på tyska kapitalvaror har ökat, vilket har gjort att Tysklands export har tagit rejäl fart (med helårstal på 9 procent andra kvartalet). Resultatet är ett stort överskott i bytesbalansen. Tysklands exportökning har även haft vissa positiva följd effekter för andra europeiska ekonomier. Investeringar och inhemsk efterfrågan väntas i ökande grad bidra till tillväxten under årets andra halva. Nedåtriskerna under prognosperioden är framför allt kopplade till en förstärkning av euron mot dollarn och en dämpad extern efterfrågan från USA och Kina. Den osäkerhet som till viss del ännu råder om euroområdets finansiella stabilitet och soliditet drabbar även Tyskland, via eurons värde och marknadsförväntningar, vilket fördyrar även tyska lån och har en dämpande inverkan på exportutveckling och investeringar.

Stora exportframgångar under året har således inneburit ett rejält lyft för tysk tillväxt. Men även en expansiv penningpolitik och finanspolitiska stimulanter har spelat in. För helåret 2010 förväntas tillväxten hamna på 3,3 procent, vilket är en upprevidering med hela 2,1 procentenheter sedan vårprognosen. Under 2011 och 2012 växer Tysklands ekonomi med en årlig takt av 2,0 procent.

Utvecklingen på tysk arbetsmarknad har varit relativt stabil under krisåren. Det finns förväntningar om en sjunkande arbetslöshet, men utvecklingen kan komma att hämmas av finanspolitiska sparpaket och ett starkt fokus på budgetkonsolidering. Statliga stöd och avtal mellan arbetsmarknadens parter har under lågkonjunkturen möjliggjort förkortad arbetstid som alternativ till arbetslöshet. Sysselsättningen kommer troligen därför inte att stiga dramatiskt, eftersom företag troligen väljer att låta redan anställda gå upp i arbetstid när konjunkturen vänder, istället för att nyanställa.

Stora påfrestningar väntar Storbritannien

I Storbritannien blir tillväxten i år 1,7 procent, 1,6 procent 2011 och 2,0 procent 2012. Detta scenario kan dock komma att ändras drastiskt då de stora budgetåtgärningarna börjar få verkan, med en stark press nedåt på inhemsk konsumtion. Ökad export, lagereffekter och inhemsk konsumtion har under 2010 givit ett positivt bidrag till brittisk tillväxt. De positiva siffrorna i bytesbalansen förklaras av pundets depreciering mot dollarn samt förbättrat läge i omvärlden. Det är en utveckling som nu ser ut att avta.

Den brittiska koalitionsregeringen har presenterat ett omfattande sparpaket som kommer att innebära en rejäl svängrem kring brittisk ekonomi. På fyra år ska statens utgifter krympa med hela 25 procent, motsvarande 880 miljarder kronor. Besparingar ska bland annat ske genom minskade transfereringar till hushållen och nedskärningar i offentlig sektor. Även skattehöjningar planeras. Syftet är att minska budgetunderskottet i de offentliga finanserna från närmare 13 procent under 2010, till 2 procent budgetåret 2014/2015.

Arbetslösheten har ökat från cirka 5,5 procent 2008, till drygt 8 procent 2010. Det nya sparpaketet kommer att innebära att arbetslösheten nu ökar ytterligare. Enligt den brittiska regeringen minskar antalet arbetstillfällen i den offentliga sektorn i och med sparpaketet med en halv miljon; en siffra som Trade Union Congress tror kan bli dubbelt så stor. Sannolikt lär arbetslösheten spridas även till privat sektor.

Bostadspriserna var under årets första hälft tillbaka på samma nivå som före krisen och hushållens balansräkningar hade som konsekvens av detta stärkts. Nu har emellertid prisutvecklingen åter vänt nedåt. Sjunkande huspriser tillsammans med en ökande arbetslöshet och åtgärningar kommer rimligen att innebära en kraftigt dämpande effekt på inhemsk konsumtion.

Inflationen ökar markant, enligt IMF med 3,1 procent 2010 och 2,5 procent 2012, vilket även ligger i linje med EU-kommissionens bedömning. Det förklaras av ökning av energikostnaderna, höjd moms och det svaga pundet. Bank of England förväntas hålla kvar styrräntan på 0,5 procent fram till nästa sommar.

Huspriser USA, UK, Danmark

Index

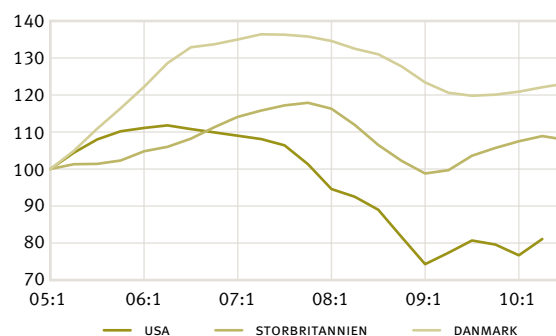

Diagram 2:3

Källa: Reuters EcoWin

Amerikansk ekonomi planar ut

Även om den amerikanska ekonomin nu har stabiliserats, så finns inga riktigt starka tecken på återhämtning. USAs tillväxt landar på 2,6 procent 2010, vilket är något lägre än vår prognos från i våras. För de två kommande åren tror vi på en uppbromsning till 2,3 procent för 2011, samt därefter en ökning till 3 procent tillväxt år 2012. Men utsikterna för att detta ändå relativt positiva scenario ska hålla är osäkra, givet de problem som vi ser kan ligga i vägen för återhämtningen. Vår brasklapp gällande prognosen för USAs tillväxt är således att nedåtriskerna är påtagliga.

Arbetslösheten i USA var i augusti 9,6 procent. Den höga arbetslösheten verkar bita sig fast. Trög utveckling på arbetsmarknaden kommer att lägga hämsko på amerikansk ekonomisk utveckling ett bra tag framöver.

Det stora amerikanska underskottet i bytesbalansen behöver korrigeras. För att detta ska kunna bli möjligt så behövs en svagare dollar i förhållande till de stora exportländernas valutor. Av särskild vikt är dollarns värde mot den kinesiska yuanen. Diskussionen kring valutakursen, och Kinas ansträngningar för att hålla nere värdet på sin valuta, underblåsar vissa protektionistiska tendenser. Utvecklingen kommer att ha bäring på hur snabbt det amerikanska handelsunderskottet kan minska.

Ett problem för USA är de försvagade möjligheterna att få igång ekonomin via finanspolitiska stimulanser. Det politiska läget efter kongressvalet, med en stor republikansk majoritet i representanthuset, innebär i praktiken att nya finanspolitiska stimulanser före presidentvalet 2012 är osannolika.

Kärninflationen ligger kring 1 procent och därmed betydligt under Federal Reserves mål att hålla inflationen kring 2 procent. Från Federal Reserv har man tydligt signalerat att styrräntan kommer att hållas på

en exceptionellt låg nivå under lång tid framöver. Då styrräntan i praktiken inte kan sänkas ytterligare, måste Federal Reserve ta till okonventionella åtgärder – så kallade kvantitativa lättnader – i form av köp av amerikanska statsobligationer med långa löptider.

Kina ångar på

Även under en global kris som den vi nu har skådat, har Kinas ekonomi fortsatt att växa i hög takt. Den kinesiska regeringen har under senare tid på olika sätt försökt kyla ned ekonomin. Det handlar bland annat om särskilda regleringar för bostadslån, höjningar av bankernas reservkvoter och striktare krav på bankernas riskbedömningar. Styrräntan höjdes nyligen för första gången sedan 2007, med hänvisning till konsumentpriserna, ett förbättrat läge på bostadsmarknaden och risken för en fastighetsbubbla. Därtill höjde Kina räntan på kortare lån och insättningar i slutet av oktober, något som stärker den kinesiska yuanen mot framförallt den amerikanska dollarn. De kommande åren ska politiken riktas in på att minska exportberoendet och istället öka den inhemska efterfrågan.

Enligt Manpowers undersökning av framtida rekryteringsplaner är kinesiska arbetsgivare mer positiva än någonsin förr till att öka sysselsättningen. Som en följd av en starkare efterfrågan på kinesiska exportvaror bedömer vi att BNP ökar med 10,5 procent under 2010. De försök som hittills presenterats för att dämpa den ekonomiska aktiviteten kommer inte att få dramatiska effekter och vi bedömer att BNP ökar med 9,6 procent 2011 och 9,5 procent 2012.

Internationella förutsättningar

Procentuell förändring

	2009	2010	2011	2012
BNP				
USA	- 2,4	2,6	2,3	3,0
Japan	- 0,7	2,8	1,8	2,0
Tyskland	- 4,9	3,3	2,0	2,0
UK	- 4,9	1,7	1,6	2,0
Danmark	- 4,9	1,8	1,8	2,2
Norge fastl	- 1,4	0,6	1,8	2,8
Finland	- 7,8	2,4	3,0	3,0
OECD	2,1	2,5	2,1	2,6
EMU-12	- 4,1	1,7	1,4	1,8
Kina	9,1	10,5	9,6	9,5
Svensk exportmarknadstillväxt	- 15,7	8,2	5,5	6,1
Råoljepreis, Brent				
USD/fat ¹	61,6	78,7	83,0	83,0
Växelkurs				
EUR/USD ¹	1,39	1,33	1,40	1,40

Tabell 2:1

Källa: OECD, Riksbanken, Reuters EcoWin samt egna beräkningar

¹ Årsgenomsnitt.

3. Svensk ekonomi: Snabb tillväxt i år, men mycket hög arbetslöshet de närmaste åren

- Den svenska ekonomin växer snabbt i år, betydligt snabbare än ekonomierna i USA och Europa, och vi räknar med BNP-tillväxt på nära 5 procent. Inbromsningen av tillväxten i den internationella ekonomin medför att även tillväxten i Sverige dämpas. Vi räknar med en BNP-tillväxt på 3,1 respektive 2,4 procent 2011 och 2012.
- Många företag valde att behålla personal i överraskande stor utsträckning under produktionsnedgången i fjol. Det bidrar till att sysselsättningsökningen 2010–2012 stannar vid drygt 100 000 personer. Tillsammans med ett, av demografiska skäl, relativt högt arbetsutbud innebär det att arbetslösheten i stort sett stabiliseras på en mycket hög nivå, över 8 procent.
- Måttliga löneökningar, ganska stark produktivitetstillväxt och svag importprisutveckling pekar mot en underliggande inflation klart under Riksbankens mål 2011 och 2012.

DEN SVENSKA EKONOMIN har klarat sig förhållandevis väl genom den globala ekonomiska krisen. BNP föll visserligen mycket kraftigt 2009 jämfört med 2008, men inhemsk slutefterfrågan (konsumtion och investeringar) drabbades ganska måttligt och effekterna på arbetsmarknaden i form av minskad sysselsättning och ökad arbetslöshet blev överraskande begränsade.

I nuläget växer svensk ekonomi mycket snabbt, betydligt snabbare än ekonomierna i euroområdet och USA, och vi räknar med en BNP-tillväxt på nära 5 procent i år. Den snabba tillväxten i nuläget kan tolkas som en rekyl från ett mycket nedpressat läge. Det gäller framför allt uppgången i varuexport och industriproduktion som drivs av internationella lagerrörelser och en rivstart för handeln i världen. Även uppgången i inhemsk slutefterfrågan bär drag av rekyl när uppskjutna konsumtion och uppskjutna investeringar kommer igång. Därtill kommer att den starka tillväxten i år i betydande grad sammanhänger med ett stort lageromslag – företagen drog i fjol ner sina lager kraftigt. Det gör de inte i år.

Framöver medför inbromsningen av utvecklingen i den internationella ekonomin att även tillväxten i Sverige dämpas. Vi räknar med en BNP-tillväxt på 3,1 respektive 2,4 procent 2011 och 2012. Sammantaget väntas tillväxten bli hygglig, men svagare sett över hela prognosperioden än vad som har varit vanligt i tidigare återhämtningsfaser.

Flera faktorer bidrar till att tillväxten i Sverige väntas bli snabbare än i Europa och USA de närmaste åren. För det första förstärks rekylerna för exporten av att pro-

duktssammansättningen i den svenska varuexporten, som var till nackdel under krisen, blir till en fördel när uppskjutna investeringar och uppskjuten konsumtion kommer igång igen i omvärlden. För det andra innebär de starka statsfinanserna att det inte behövs någon finanspolitisk åtstramning i Sverige till skillnad från i många andra länder. Slutligen är hushållens sparande högt i utgångsläget, vilket är en potential för konsumtionsökningar när ekonomin går bra.

BNP i Sverige

Säsongsrensade kvartalsvärden

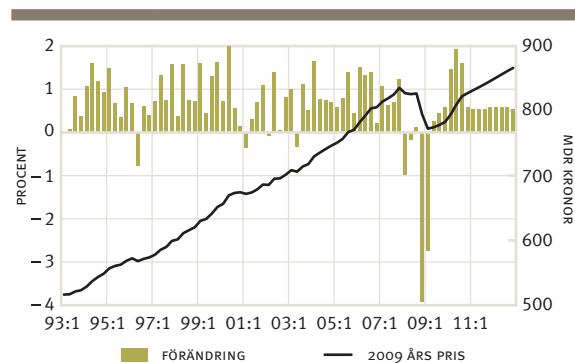

Diagram 3:1

Källa: SCB samt egna beräkningar

Den svenska arbetsmarknaden klarade sig lindrigare under krisen än vad som kunde befaras mot bakgrund av historiska samband mellan sysselsättning och produktion. Jämfört med den utdragna sysselsättnings-

Försörjningsbalans

Procentuell förändring

	2009	2010	2011	2012
Privat konsumtion	- 0,8	3,5	3,0	2,0
Offentlig konsumtion	1,7	1,8	1,3	0,8
Investeringar	- 16,0	6,1	6,6	6,0
Lagerinvesteringar ¹	- 1,5	1,6	- 0,3	0,0
Export av varor och tjänster	- 12,4	10,1	6,6	6,1
Import av varor och tjänster	- 13,2	12,2	6,6	6,6
BNP	- 5,1	4,7	3,1	2,4

Tabell 3:1

Källa: SCB samt egna beräkningar

1 Förändring i procent av föregående års BNP.

nedgången i början av 1990-talet bromsades fallet denna gång snabbt och återhämtningen kom tidigt. Minskningen av sysselsättningsgraden var bara en sjättedel så stor som på 1990-talet.

Både utfallsdata från AKU, till och med september, och ledande indikatorer talar för att sysselsättningen ökar ganska snabbt under loppet av innevarande år även om sysselsättningsökningen mätt som årsgenomsnitt inte blir större än 30 000 personer. 2011 och 2012 väntas sysselsättningen fortsätta att stiga men förloppen blir betydligt långsammare än i år. Delvis beror det på att BNP-utvecklingen saktar in, men det sammanhänger också med att många företag har valt att behålla personal under produktionsnedgången i överraskande stor utsträckning. Det borde göra det möjligt att klara de kommande årens ökade produktion utan att man behöver nyanställa i någon större utsträckning.

Ett arbetsutbud som har vuxit långsammare än sysselsättningen under året har inneburit en stadigt sjunkande arbetslöshet. Sysselsättningen väntas åren 2011 och 2012 endast öka i något snabbare takt än arbetskraften och arbetslösheten kommer därför att i stort sett stabilisera sig på en mycket hög nivå, över 8 procent.

Måttliga löneökningar och ganska stark produktivitet utveckling talar för låg underliggande inflation åren framöver. En annan faktor som talar för låg inflation är den förväntat svaga importprisutvecklingen som följer av låga internationella prisökningar och den relativt starka kronan. Inflationstakten enligt KPIF, där effekten av ändrade räntesatser för bolån har exkluderats, har fallit tillbaka under 2010 och den väntas pendla runt 1,5 procent under 2011 och 2012, vilket är klart under Riksbankens mål på 2 procent.

Antaganden om den ekonomiska politiken och växelkurser

Penningpolitiken: Vi antar att reporäntan höjs med 0,25 procentenheter i december i år och februari 2011. Sedan följer mycket försiktiga höjningar i spåren av viss avmattning, låg inflation och omsorg om växelkursen. I slutet av 2011 ligger reporäntan på 1,7 procent och i slutet av 2012 på 2,1 procent.

Finanspolitiken: Vi har inte antagit några finanspolitiska stimulanser under prognosperioden utöver dem för 2011 som aviserades i höstens budgetproposition. Merparten av de ofinansierade reformer (omfattande cirka 13 miljarder kronor) som aviserats i propositionen går till finansiering av statlig konsumtion. Ett tillskott till kommunerna på 3 miljarder kronor och en skattelättnad för pensionärer på 2,5 miljarder kronor ingår också.

Växelkurser: Kronan har förstärkts under sommaren och hösten och närmar sig nivåer som rådde före krisen. Stark bytesbalans, starka statsfinanser och hög relativ tillväxt har, liksom förväntad högre styrränta jämfört med omvärlden bidragit till en starkare krona. Kronförstärkningen väntas fortsätta under slutet av 2010. För 2011 och 2012 antas en oförändrad växelkurs. Den genomsnittliga kursen för kronan mot euron blir då 9,54 år 2010 och 9,08 åren 2011 och 2012 och kursen mot dollarn blir 7,15 år 2010 och 6,47 åren 2011 och 2012.

De redovisade beräkningarna avser den faktiska utvecklingen 2010 och den kalenderkorrigerade utvecklingen 2011 och 2012. Faktisk och kalenderkorrigerad utveckling skiljer sig inte åt 2011. Den faktiska BNP-utvecklingen bedöms ligga 0,3 procentenheter under den kalenderkorrigerade 2012.

Efterfrågan och produktion

Kraftig rekyll för både export och import i år

Exporten av varor minskade med hela 17 procent 2009 jämfört med 2008 enligt nationalräkenskaperna. Varuexporten föll brant under det fjärde kvartalet 2008 och det första kvartalet 2009 efter tvärniten i världshandeln. Vändningen upp kom redan det tredje kvartalet i fjol och exporten tog ordentlig fart under det första

halvåret i år. Den viktigaste faktorn bakom den snabba uppgången är att lagren i omvärlden inte drogs ner lika kraftigt som tidigare. Slutlig efterfrågan på de viktigaste exportmarknaderna utvecklas fortfarande svagt.

Orderingången på exportmarknaden till och med augusti enligt SCB, liksom SCBs utrikeshandelsstatistik för det tredje kvartalet, pekar mot fortsatt stark tillväxt under andra halvan av innevarande år. Informatio-

nen från konjunkturbarometern och inköpschefsindex för det tredje kvartalet talar samma språk.

Det dramatiska fallet i världshandeln i samband med finanskrisen hade en mycket stor inverkan på svensk export och därmed på BNP-utvecklingen. Produktsammansättningen av svensk export var en nackdel när handeln med varor där inköp lätt kan skjutas upp, såsom investeringsvaror och personbilar, minskade sär-

Exportvolym

Årlig procentuell förändring

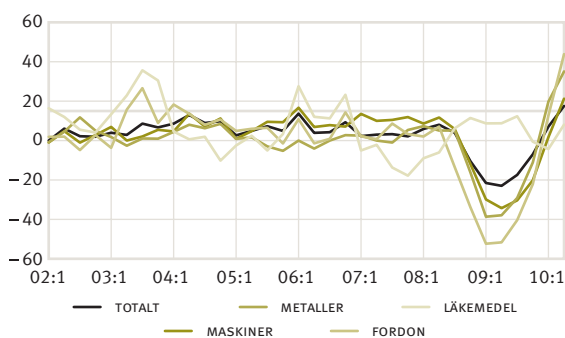

Diagram 3:2

Källa: SCB

Svensk växelkurs mot exportkonkurrenter

Index jan 1991=100

Diagram 3:4

Källa: Riksbanken samt egna beräkningar

Orderingång, exportmarknaden

Index 2005=100, säsongrensad

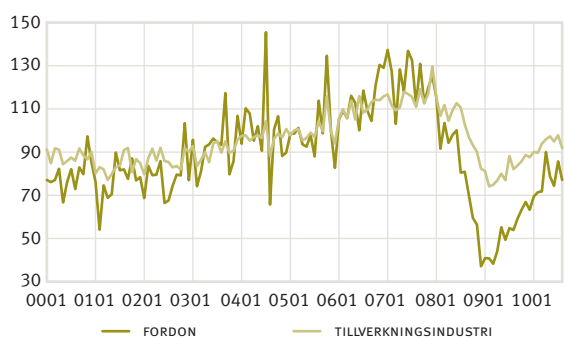

Diagram 3:3

Källa: SCB

Handel med varor

Säsongrensade kvartalsvärden, 2009 års pris, mdr kr

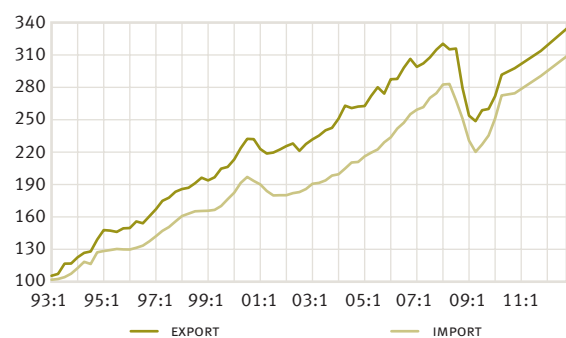

Diagram 3:5

Källa: SCB samt egna beräkningar

Export och import av varor

Procentuell förändring

	2009		2010		2011		2012	
	Volym	Priser	Volym	Priser	Volym	Priser	Volym	Priser
Export	- 17,1	0,9	13,2	- 1,0	6,5	0,3	6,2	0,5
Import	- 16,1	- 1,0	17,3	0,0	6,2	- 0,7	6,2	- 0,2

Tabell 3:2

Källa: SCB samt egna beräkningar

skilt mycket. När världshandeln åter tog fart vändes det som tidigare var en nackdel istället till en fördel. Uppgången i världshandeln i nuläget drivs av efterfrågan på varor där inköpen var lätta att skjuta upp, men också lätta att återta. I diagram 3:2 visas exempel på varugrupper där exporten tidigare minskade kraftigt, men där den nu ökar snabbt: fordonsexport, export av metaller och export av maskiner. Tillsammans utgör dessa varugrupper cirka 40 procent av svensk varuexport.

Avslutad lageravveckling i omvärlden och en rivstart för världshandeln har lett till en kraftig återhämtning av svensk varuexport och tillväxten blir särskilt stark i år. Det kan beskrivas som en rekyl från låg nivå som tillfälligt resulterar i tvåsiffriga tillväxttal, tillfälligt, då den starka uppgången inte bedöms vara uthållig. När effekterna från lagerrörelser och återtagna inköp ebbar ut är utvecklingen av slutlig efterfrågan i omvärlden för klen.

Vi använder importen av varor och tjänster till de viktigaste avnämländerna för svensk export som indikator på omvärldens efterfrågan. Med hänsyn till att varuhandeln antas påverkas mer än tjänsterna i både nedgångs- och uppgångsfasen av krisen väntas marknadstillväxten för svensk varuexport öka med 8,2 procent i år och 5,5 respektive 6,1 procent 2011 och 2012. Efterfrågan i omvärlden växer svagare än vad som har varit normalt i tidigare konjunkturuppgångar. Lågt resursutnyttjande och finanspolitiska åtstramningar håller tillbaka investeringar och konsumtion.

Under sommaren och hösten i år har kronan förstärkts kraftigt och vi räknar med en viss ytterligare förstärkning under slutet av året. Nivån är då i stort sett densamma som innan den finansiella krisen bröt ut hösten 2008. Den tidigare svaga kronan väntas få viss positiv effekt på exportvolymutvecklingen i år och 2011.

Sammantaget väntas exporten av varor växa betydligt snabbare än marknaden i år på grund av sammansättningseffekter. Även 2011 och 2012 väntas inriktningen mot investeringsvaror vara gynnsam för svensk varuexport som då växer något snabbare än marknaden.

Tjänsteexporten föll bara marginellt i fjol. I år och nästföljande år växer tjänsteexporten igen när konjunkturen förbättras och världshandeln åter ökar. Bidragen till tjänsteexporten från utlänningars konsumtion i Sverige väntas gradvis bli mindre när kronan stärks.

Importen av varor minskade med drygt 16 procent 2009 enligt nationalräkenskaperna. Förloppet liknar det för varuexporten med vändningen förlagd till det tredje kvartalet i fjol och en kraftig uppgång det första halvåret i år. SCBs utrikeshandelsstatistik för det tredje

kvartalet pekar mot fortsatt tillväxt men en viss dämpning av ökningstakten i september kan tyda på att importen av varor är på väg in i en lugnare utveckling.

Liksom för exporten kan den starka återhämtningen för varuimporten i år beskrivas som en rekyl från ett nedpressat läge som tillfälligt ger mycket höga tillväxttal. Merparten av årets återhämtning förklaras av ett stort lageromslag – företagen drog i fjol ner sina lager kraftigt, det gör de inte i år – och den kraftiga exportutvecklingen.

Under 2011 och 2012 bidrar inte lagerinvesteringarna till importökningen, som dämpas rejält. Det är i stället andra delar av efterfrågan med ett högt importinnehåll som driver importtillväxten: maskininvesteringar, varuexport och hushållens köp av sällanköpsvaror.

Tjänsteimporten minskade med knappt 5 procent i fjol. I år och nästa år väntas såväl ökad efterfrågan på frakt-tjänster som ökat utlandsresande, i spåren av en starkare krona, göra att tjänsteimporten åter ökar.

Snabb vändning för investeringarna efter stort ras

De fasta bruttoinvesteringarna minskade med 16 procent 2009. Ett fall i näringslivets investeringar och bostadsinvesteringarna på runt 20 procent vardera motverkades av att de offentliga investeringarna ökade med cirka 7 procent. I år väntas investeringarna åter öka, mycket tack vare en kraftig ökning av bostadsinvesteringarna.

Det kraftiga efterfrågebortfallet i slutet av 2008 och i början av 2009 samt djupdykningen för kapacitetsutnyttjandet, särskilt i industrin, innebar ett ras i näringslivets investeringar som enligt nationalräkenskaperna var koncentrerat till det första kvartalet 2009. Nedgången i bostadsinvesteringarna började tidigare och var mer utdragen. Finansieringsproblem till följd av finanskrisen bidrog till att investeringsnedgången blev så stor och kom så abrupt.

Näringslivets investeringar, exklusive bostäder, ökade påtagligt det andra kvartalet i år efter flera kvartals stagnation. Under resten av året och åren framöver bedöms investeringarna i näringslivet fortsätta att öka, om än i lugnare takt. Företagen har åter tillgång till den finansiering de behöver och i olika konjunkturbarometrar har företagen förväntningar om en ökande efterfrågan framöver. Den senast tillgängliga investeringsenkäten från SCB är från maj i år och den ger ett visst stöd för ökade investeringar i år, särskilt inom industrin.

Vändningen för investeringarna har kommit ganska tidigt. En möjlig tolkning av det är att investeringsfallet i början av 2009 blev så abrupt genom att de investeringar som kunde blåsas av och skjutas på framtiden sköts på framtiden. När nu utsikterna för den ekono-

Bruttoinvesteringar

Säsongrensade kvartalsvärden

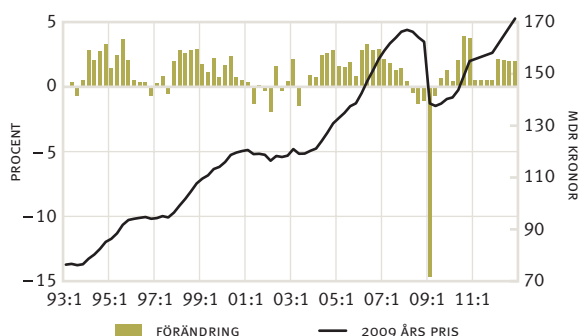

Diagram 3:6

Källa: SCB samt egna beräkningar

Bostadsinvesteringar

Säsongrensade kvartalsvärden

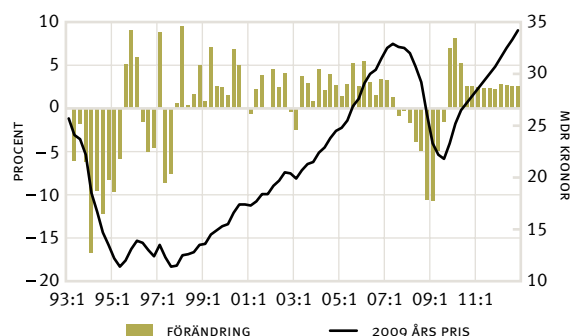

Diagram 3:8

Källa: SCB samt egna beräkningar

Industrins kapacitetsutnyttjande

Säsongrensat

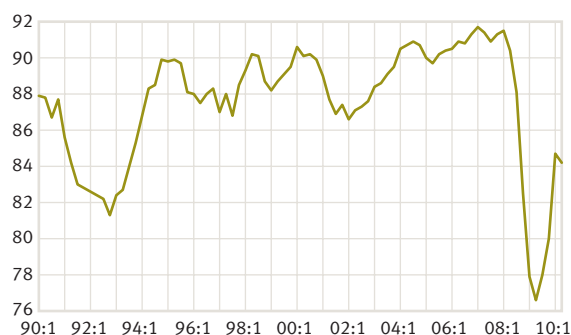

Diagram 3:7

Källa: SCB

Investeringar

Procentuell förändring

	2009	2010	2011	2012
Totalt	-16,0	6,1	6,6	6,0
Industri	-22,3	1,5	7,5	6,0
Övrigt näringsliv	-18,0	6,5	7,3	6,0
Offentlig sektor	6,7	-1,9	-0,9	0,1
Bostäder	-23,4	18,0	11,0	10,8

Tabell 3:3

Källa: SCB samt egna beräkningar

miska utvecklingen ljusnar kan det bli aktuellt att sätta igång många av dem.

Kapacitetsutnyttjandet i industrin är fortfarande lågt enligt SCB, trots en markant uppgång under andra halvåret 2009. Det talar för att företagen kan öka produktionen utan att investera. Men efter det stora fallet och några kvartals stagnation är investeringsnivån mycket låg. Bara för att bevara produktionskapaciteten krävs sannolikt betydande ersättningsinvesteringar. Det kan också vara så att efterfrågekrisen har snabbat på strukturomvandlingen och att en del kapital inte är lika användbart längre.

Bostadsinvesteringarna minskade med drygt 20 procent 2009. Vändningen kom redan det fjärde kvartalet i fjol och under årets två första kvartal har bostadsinvesteringarna ökat snabbt. Såväl ny- som ombyggnationer utvecklades starkt. Enligt Boverkets bedömning ökar antalet påbörjade bostäder genom nybyggnation från 16 900 i fjol till 23 500 i år. Samtidigt har ROT-avdraget bidragit till att höja nivån på ombyggnadsinvesteringarna.

Allmän återhämtning i ekonomin, stor efterfrågan på bostäder i vissa regioner, låga räntor och en prisuppgång på bostäder gör att bostadsinvesteringarna väntas fortsätta att öka de närmaste åren. Antalet bygglov pekar dock mot att ökningstakten avtar. För en ökning av bostadsinvesteringarna talar också att stämmningsläget bland de bostadsbyggande företagen är påtagligt ljust enligt Konjunkturbarometern.

Den starka ökningen av de offentliga investeringarna 2009 berodde främst på att pengar sattes av till infrastrukturinvesteringar. I år och nästkommande år finns inte motsvarande finanspolitiska stimulanser riktade mot infrastruktur och de offentliga investeringarna väntas därför minska något.

Det mycket stora efterfrågebortfallet i ekonomin fick till följd att företagen minskade sina lager kraftigt under 2009, inte minst för att frigöra kapital och förbättra kassaflödet, och lagerutvecklingen gav ett stort negativt bidrag till BNP-tillväxten. Enligt Konjunkturinstitutets barometer är företagen nu allmänt sett

Privat konsumtion

Säsongrensade kvartalsvärden

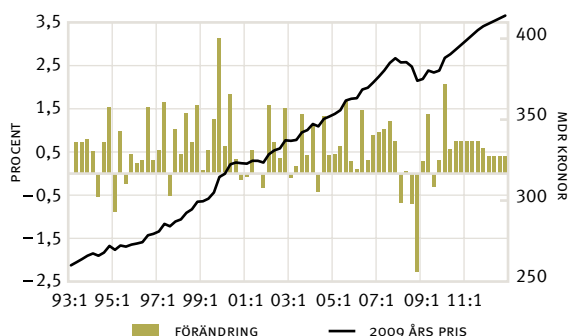

Diagram 3:9

Källa: SCB samt egna beräkningar

nöjda med storleken på sina lager och ytterligare neddragningar är därför inte att vänta. Därmed ger lagerinvesteringarna i år ett stort bidrag till ökningen av BNP och import.

Stark ökning av hushållens konsumtion på kort sikt

Hushållens sparande ökade mycket kraftigt i fjol när konsumtionen minskade med 0,8 procent samtidigt som de reala disponibla inkomsterna ökade med drygt 3 procent. Uppgången i sparandet kan ses som ett försiktighetssparande mot bakgrund av finanskrisen, men den har också sin grund i utvecklingen av hushållens förmögenhetsvärden med fallande aktiepriser och svag utveckling av bostadspriserna. Det höga sparandet är en potential för framtida konsumtionsökningar när ekonomin nu utvecklas mer gynnsamt.

Hushållens konsumtion har ökat snabbt under det första halvåret i år. En ökad bilförsäljning gav särskilt stora bidrag till konsumtionstillväxten. Det kan innebära att även konsumtionsuppgången bär drag av tillfällig rekyl, när uppskjuten konsumtion snabbt kommer igång. Även konsumtionen av sällanköpsvaror och tjänster ökade starkt, medan det gick sämre för dagligvarorna.

På kort sikt ser utsikterna för en fortsatt konsumtionsuppgång ljusa ut. Försäljningen i detaljhandeln visar tendenser till att åter öka snabbt efter en viss avmattning. Enligt Konjunkturinstitutets hushållsbarometer från oktober ser hushållen fortfarande ljust på den egna och den svenska ekonomin. Den så kallade konfidensindikatorn (CCI), som används för att sammanfatta stämningläget hos hushållen, sjönk visserligen rejält, men dessförinnan hade CCI stigit tio månader i rad och den ligger fortfarande markant över genomsnittet.

Efter hand väntas hushållens köplust avta när den allmänna ekonomiska utvecklingen tappar kraft. Osäkerheten kring den internationella ekonomiska utvecklingen och en rätt medioker inkomstutveckling

Hushållens konfidensindikator (CCI)

KI-barometern netttotal

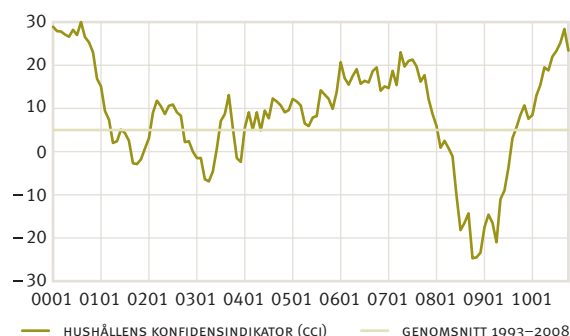

Diagram 3:10

Källa: KI-barometern

Disponibel inkomst och privat konsumtion

Procentuell förändring

	2009	2010	2011	2012
Timplöner	3,4	2,2	2,4	3,3
Arbetade timmar	- 2,9	1,9	1,0	0,6
Lönesumma	0,2	2,5	3,8	4,1
Övriga faktorinkomster	- 3,2	4,4	4,4	2,8
Transfereringar	6,3	1,5	0,5	1,8
Skatter	- 2,7	1,1	2,3	4,6
Disponibel inkomst	3,1	2,9	3,2	2,9
Konsumentpris, IPI	1,8	1,4	0,9	1,2
Real disponibel inkomst	1,3	1,5	2,3	1,7
Privat konsumtion	- 0,8	3,5	3,0	2,0
Sparkvot ¹	12,9	11,1	10,5	10,3
KPI	- 0,3	1,2	1,7	2,1
KPIF	1,9	2,0	1,4	1,5
Prisförändringar under resp år				
Hushållens tillgångar	8,7	6,0	5,0	3,5
Småhus + Mark	7,1	6,2	6,1	4,1
Börsaktier	46,0	17,0	6,0	6,0

Tabell 3:4

Källa: SCB samt egna beräkningar

¹ Inkluderar sparande i avtals- och premiepensioner.

väntas spä på försiktigheten. Sparandet fortsätter att minska, men i allt långsammare takt.

Hushållens reala disponibla inkomster ökade med

1,3 procent i föl trots att lönesumman utvecklades svagt när sysselsättningen föll. Inkomsterna drogs upp av ökade offentliga transfereringar och sjunkande skatte- och ränteutgifter.

I år väntas hushållens inkomster öka i stort sett lika mycket som 2009. Lönesumman utvecklas betydligt snabbare när antalet arbetade timmar åter ökar, men samtidigt är inkomstöverföringarna från offentlig sektor mindre.

2011 och 2012 ökar lönesumman snabbare än i år, med cirka 4 procent per år. Den enda finanspolitiska stimulans som ingår i vår prognos är den skattesänkning på 2,5 miljarder kronor för pensionärer som aviserades i höstens budgetproposition. Stigande räntor innebär att ökade ränteutgifter håller tillbaka inkomstutvecklingen, framför allt 2012. En långsammare utveckling av konsumentpriserna 2011 bidrar till att den reala inkomstutvecklingen blir starkare detta år jämfört med i år och 2012.

Den svaga ökningen av hushållens reala disponibla inkomster innebär att den konsumtionsökning som

ligger i vår prognosbild är en följd av att hushållens sparkvot minskar 2010 och 2011.

Begränsad minskning av hushållens sparande

Riksbankens räntepolitik har stor betydelse för den privata konsumtionens utveckling. Till en viss del påverkar räntan hushållens disponibla inkomster, men framför allt påverkas hushållens sparbeteende genom räntans effekt på bolåneräntan och villapriser. I Riksbankens penningpolitiska rapport från oktober 2010, prognostiserar de att reporäntan ska stiga till drygt 3 procent mot slutet av 2012. Vi anser dock att ekonomin inte tål denna ränteuppgång utan bedömer att räntan mot slutet av 2012 i stället kommer att hamna på drygt 2 procent. Vi har i denna konjunkturbedömning räknat med en sådan långsammare höjning av reporäntan.

Vi bedömer att den stora spreaden mellan reporäntan och den rörliga boräntan kommer att minska framöver och närma sig mer normala nivåer. Spreadarna mellan långa bolåneräntor och statobligationsräntor antar vi utvecklas på liknande sätt. De regler som Baselkommittén nyligen presenterade angående bankernas kapitaltäckningskrav och likviditet väntas endast marginellt påverka räntenivån uppåt.

Hushållens genomsnittliga boränta (ett vägt genomsnitt av korta och långa lån) skulle utifrån dessa förutsättningar, efter en relativt snabb ökning under slutet av 2010, övergå i en långsammare ökningstakt under 2011 och 2012. Boräntan kommer då att ligga betydligt lägre än vad man kan förvänta sig på längre sikt.

En låg boränta ger positiva effekter på villapriserna. Med lägre ränta har man råd att betala ett högre pris. Men man kan förvänta sig att sambanden nu är svagare än vad de brukar vara. Detta skulle bero på att dagens nivåer är onormalt låga och snart väntas stiga. Detta märks på hushållens förväntningar i konjunkturbarometern. När dagens bostadsränta nu ligger på

Reporänta och genomsnittlig bostadsränta

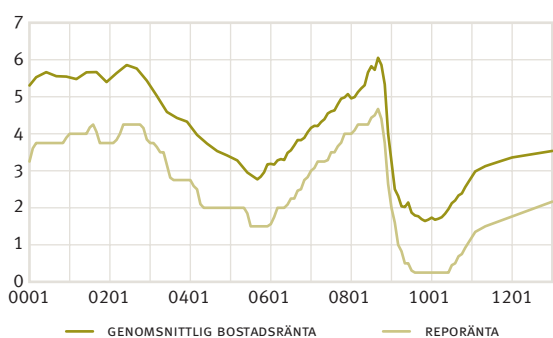

Diagram 3:11

Källa: Riksbanken, SCB samt egna beräkningar

Prisutveckling på småhus

Under loppet av året, procent

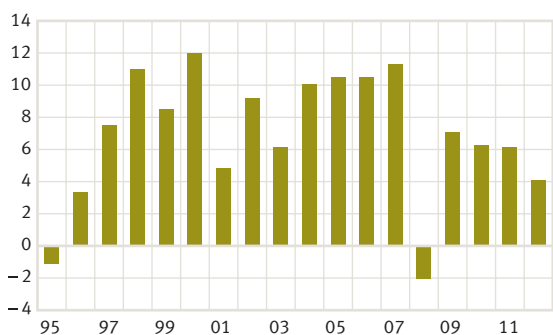

Diagram 3:12

Källa: SCB samt egna beräkningar

Hushållens sparkvot

Procent

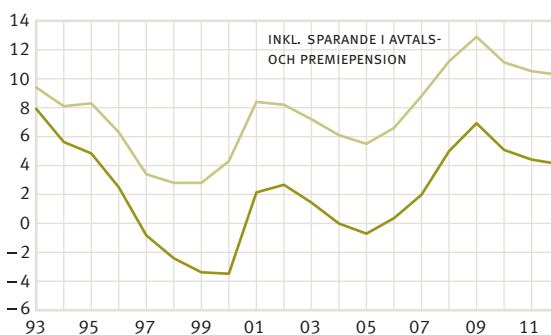

Diagram 3:13

Källa: SCB samt egna beräkningar

drygt 2 procent förväntar sig hushållen att den om ett par år ligger på 4 procent. Man kan därför förvänta sig att trots låga bostadsräntor idag, kommer villaprisutvecklingen att följa ett relativt lugnt förlopp. Till detta bidrar även det svaga arbetsmarknadsläget.

Efter en prisnedgång under 2008 på 2 procent, steg villapriserna med 6–7 procent under 2009–2010. Även om man för närvarande kan se en viss dämpning av prisutvecklingen, väntas den återhämta sig och under 2011–2012 öka med 4–6 procent.

Värdet på hushållens tillgångar påverkar deras sparbetende. Vid sidan av småhus är aktier hushållens stora tillgångslag. Börsen har i år vänt upp och väntas fortsätta att stiga under prognosperioden. Sammantaget kan värdet på hushållens totala tillgångar stiga med 3–5 procent under 2011 och 2012. Detta är en svagare takt än under 2009–2010 då tillgångsvärdena i genomsnitt steg med nästan 9 procent per år.

Den relativt starka utvecklingen under loppet av 2009 och 2010 kan väntas bidra till att hushållen konsumerar en betydligt större del av sina inkomster i år, det vill säga att sparkvoten sjunker. Detta märks på den starka försäljningsökningen i bilhandeln och sällanköpsvaruhandeln. När tillgångsvärdena utvecklar sig lugnare framöver, kan man vänta sig att detta verkar dämpande på hushållens konsumtion och att årets relativt stora nedgång i sparkvoten bromsas upp.

Snabb produktionsökning i näringslivet i år

Näringslivets produktion minskade med närmare 7 procent 2009. Nedgången berodde framför allt på ett mycket stort fall i industriproduktionen. I år väntas produktionen öka snabbt i spåren av ökad efterfrågan och som en följd av att företagen inte drar ned sina lager som tidigare. Återhämtningen fortsätter framöver, men i långsammare takt när det positiva bidraget från lagerinvesteringarna faller bort och när utvecklingen av såväl export som inhemsk slutefterfrågan dämpas.

Industriproduktionen, som drabbades mycket hårt av den kraftiga nedgången i den internationella ekonomin, minskade med drygt 17 procent i fjol jämfört med året innan. Industriproduktionen började öka så smått en bit in i 2009, men det verkliga lyftet kom det första halvåret i år, i linje med rekylen för varuexporten. Industriproduktionen samvarierar i stor utsträckning med varuexporten och industriproduktionens ökningstakt dämpas därför påtagligt åren framöver.

Nedgången för byggproduktionen under fjolåret var jämförelsevis begränsad. Kraftigt minskade bostadsinvesteringar och minskade bygginvesteringar inom näringslivet motverkades av ökade offentliga anläggningsinvesteringar. Byggproduktionen vände upp det fjärde kvartalet i fjol, parallellt med att bostadsinvesteringarna började öka, och ökningen har fortsatt under första

Industriproduktionen

Säsongrensade kvartalsvärden

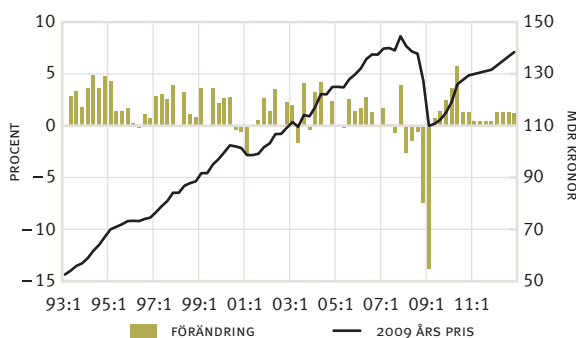

Diagram 3:14

Källa: SCB samt egna beräkningar

Produktion inom olika sektorer

Procentuell förändring

	2009	2010	2011	2012
Näringsliv	- 6,8	5,9	3,8	2,9
Industri	- 17,9	12,1	4,1	3,9
Byggnads	- 4,9	5,5	5,5	4,5
Övrigt näringsliv	- 3,0	4,2	3,5	2,5
Offentlig sektor	0,4	0,7	0,7	0,6

Tabell 3:5

Källa: SCB samt egna beräkningar

halvan av innevarande år. Resten av året, liksom 2011 och 2012, väntas byggproduktionen ånga på i god takt, i första hand driven av växande bostadsinvesteringar.

Efter ett påtagligt fall under det fjärde kvartalet 2008 har produktionen i **övrigt näringsliv** i stort sett varit stabil under 2009, för att sedan åter öka under det första halvåret i år. Tjänstebranscherna har inte drabbats av krisen i samma utsträckning som industrin. Inhemsk efterfrågan har hållits uppe, bland annat via den expansiva ekonomiska politiken. Vidare har privatiseringar och ökade inköp från offentlig sektor bidragit till utvecklingen. Produktionsökningen hittills i år väntas fortsätta resten av året och de närmaste åren mot bakgrund av hushållens ökande efterfrågan på tjänster, ökande tjänsteexport, fortsatta privatiseringar och ökande offentliga inköp.

Utgifterna för den **offentliga konsumtionen** antas öka med 1,8 procent i år och 1,3 respektive 0,8 procent 2011 och 2012. En betydande del av de ökade utgifterna går till inköp av verksamhet. Staten köper in en stor mängd arbetsmarknadspolitiska program från privata aktörer och kommuner och landsting fortsätter privatisering av skolor, vård och omsorg.

Ökningen av den offentliga produktionen drivs i år av ökad statlig produktion, bland annat till följd av ökade anslag till polis, rättsväsende och skolor. Den kommunala produktionen har utvecklats svagt i år på grund av nedskärningar. 2011 och 2012 väntas den kommunala produktionen öka för att möta en demo-

grafiskt betingad efterfrågan på sjukvård och äldreomsorg.

Produktivtetsökning igen efter minskning tre år i rad

Den uppmätta produktiviteten i näringslivet, förädlingsvärdet per arbetad timme, har minskat tre år i rad, i föl med hela 3,5 procent. Under 2007 och första halvåret 2008 verkar företagen ha baserat sina beslut om arbetsstyrkans storlek på alltför optimistiska förväntningar om den framtida efterfrågeutvecklingen. Antalet arbetade timmar fortsatte att öka snabbt samtidigt som produktionsutvecklingen dämpades – produktiviteten föll. Trots att antalet arbetade timmar började minska under det andra halvåret 2008 tog produktivtetsfallet rejäl fart mot slutet av året, som en följd av den dramatiska produktionsnedgång som skedde när finanskrisen slog till. Produktiviteten har sedan varit fortsatt låg under 2009 och det är först i år som en mer påtaglig återhämtning har kommit till stånd i samband med att produktionen har tagit fart.

Produktivtetsnedgången i näringslivet på 3,5 procent i föl, jämfört med året innan, speglar att många företag inte har velat eller kunnat anpassa antalet arbetade timmar till den mycket stora produktionsnedgången. Det innebär att företagen borde kunna öka produktionen utan att öka antalet arbetade timmar, vilket skulle driva upp produktivtetsutvecklingen kraftigt i år och framöver när produktionen stiger.

Mot den bakgrunden är uppgången i antalet arbetade timmar under det tredje kvartalet i föl och den snabba uppgången det första halvåret i år förbryllande. Konjunkturbarometern och andra indikator pekar därtill mot att antalet arbetade timmar kommer att fortsätta att öka under resten av detta år.

Vår bedömning är att arbetstimmarna fortsätter att ökar under prognosperioden, vilket innebär att produktiviteten i näringslivet 2012 bara är något högre än den var 2006 (se diagram 3:15). Det är framför allt i tjänstesektorerna som produktiviteten återhämtar sig långsamt.

Arbetsmarknad, löner och priser

Sysselsättningen stiger de närmaste åren

Finanskrisen och det mycket stora efterfrågebortfall som följde på den satte naturligtvis djupa avtryck på arbetsmarknaden, men sysselsättningsnedgången blev inte fullt så allvarlig som befarades när krisen inledes. Den svenska arbetsmarknaden klarade sig lindrigt undan givet historiska samband mellan sysselsättning och produktion. Jämfört med den utdragna sysselsättningsnedgången i början av 1990-talet, när sysselsättningen sammantaget föll med mer än en halv miljon personer under tre år, bromsades fallet denna

Produktivitet i näringslivet

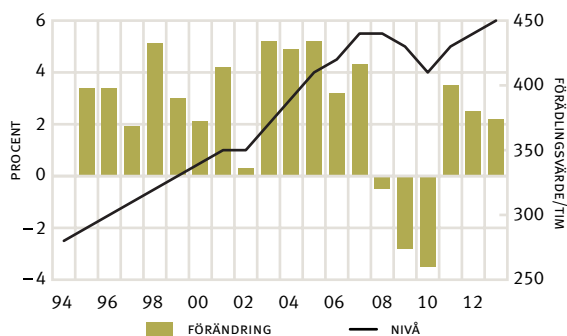

Diagram 3:15

Källa: SCB samt egna beräkningar

Arbetade timmar

Säsongrensade kvartalsvärden

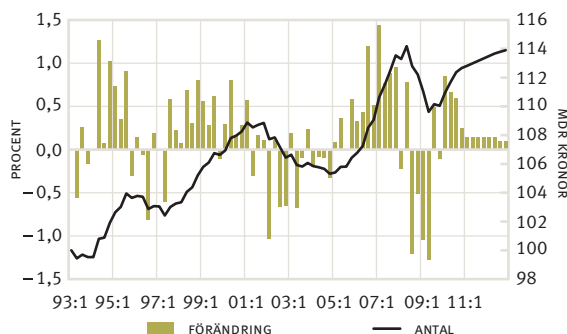

Diagram 3:16

Källa: SCB samt egna beräkningar

Arbetsproduktivitet

Procentuell förändring

	2009	2010	2011	2012
Näringsliv	-3,5	3,5	2,5	2,2
Industri	-7,3	10,2	4,8	4,8
Byggnads	-1,4	0,3	4,4	2,8
Övrigt näringsliv	-2,5	1,9	1,6	1,4
Offentlig sektor	1,9	0,2	0,4	0,5
BNP	-2,3	2,8	2,1	1,9

Tabell 3:6

Källa: SCB samt egna beräkningar

gång snabbt och återhämtningen kom tidigt. Minskningen av sysselsättningsgraden var bara en sjättedel så stor som på 1990-talet.

Sedan slutet av 2009 har sysselsättningen stigit och sysselsättningsfallet 2009 jämfört med 2008 stannade vid drygt 100 000 personer för ekonomin som helhet. Företagen tycks ha valt att i stor utsträckning behålla personal trots vikande produktion, vilket resulterat i kraftigt fallande produktivitet.

Sysselsättningsnedgången 2009 skilde sig markant mellan olika delar av arbetsmarknaden. Inom industrin rasade sysselsättningen med hela 72 000 personer enligt nationalräkenskaperna. I offentlig sektor minskade sysselsättningen med 30 000 personer. Inom tjänstesektorerna sammantaget ökade sysselsättningen med 12 000 personer. Sysselsättningen i sektorerna för utbildning, hälso- och sjukvård ökade med 14 000 personer bland annat beroende på privatiseringar av of-

fentlig verksamhet. Sysselsättningen i de sektorer som producerar företagstjänster ökade med 11 000 personer trots att produktionen samtidigt sjönk kraftigt.

Arbetsmarknadsläget

Procentuell förändring

	2009	2010	2011	2012
Arbetskraft, ILO, 15–74	0,2	0,9	0,8	0,6
Arbetade timmar	- 2,9	1,9	1,0	0,6
Arbetad tid per sysselsatt	- 0,9	1,2	- 0,1	- 0,1
Sysselsatta, 15–74	- 2,1	0,7	1,1	0,7
Arbetslöshet, ILO, 15–74 ¹	8,3	8,6	8,3	8,2
Öppen arbetslöshet, 16–64 ²	6,5	6,1	5,8	5,7
Programdeltagare ³	2,6	3,8	3,3	2,7

Tabell 3:7

Källa: SCB samt egna beräkningar

1 I procent av arbetskraften.

2 Exklusive arbetssökande heltidsstuderande. I procent av arbetskraften.

3 I procent av arbetskraften.

Sysselsättningen enligt NR

Förändring i tusental

	2009	2010	2011	2012
Totalt	- 92	30	49	30
Näringsliv	- 62	29	44	28
Industri	- 72	- 5	- 4	- 5
Byggnads	- 3	9	3	5
Övrigt näringsliv	13	25	45	28
Offentlig sektor	- 30	1	5	2

Tabell 3:8

Källa: SCB samt egna beräkningar

Nyanmälda platser och varsel

3 månaders glidande medelvärde, 1 000-tal

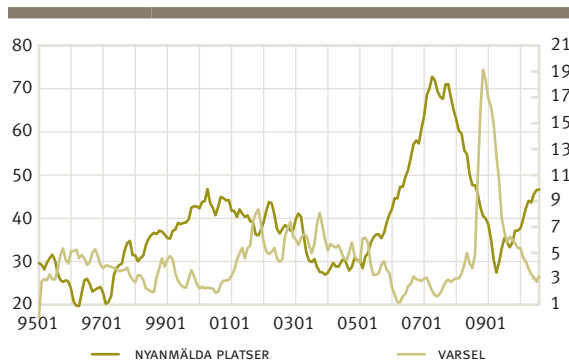

Diagram 3:17

Källa: Arbetsförmedlingen samt egna beräkningar

Sysselsättning och arbetskraft

15–74 år, 1 000-tal, ILO-defintionen

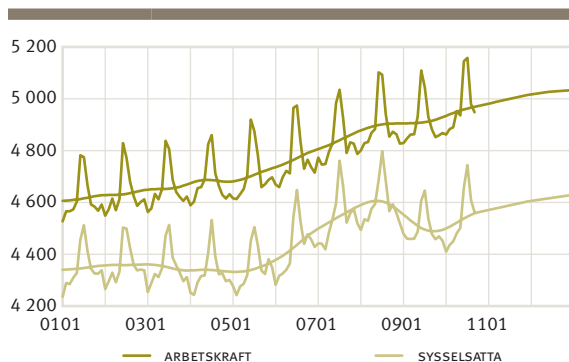

Diagram 3:18

Källa: SCB samt egna beräkningar

Sysselsättningsgrad

20–64 år, procent

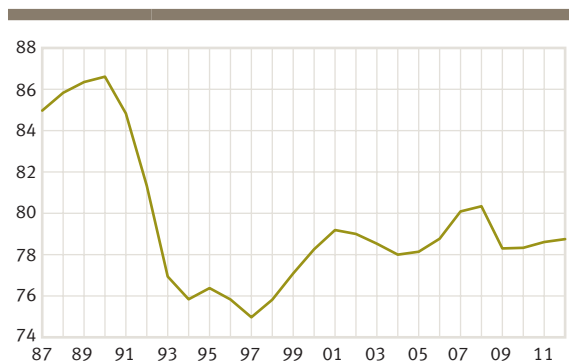

Diagram 3:19

Källa: SCB samt egna beräkningar

Sysselsättningsförändringar under krisen

Den totala sysselsättningen nådde en topp under andra kvartalet 2008 och började därefter falla mot en botten som nåddes under tredje kvartalet 2009. Detta sysselsättningsfall uppgick till 140 000 personer. Under fjärde kvartalet 2009 började sysselsättningen att vända upp och har till och med tredje kvartalet 2010 ökat med 85 000 personer.

I diagram 3:20 delas sysselsättningen upp i arbetare och tjänstemän. Då ser man att under åren före krisen ökade både arbetarnas och tjänstemännens sysselsättning med en årstakt på 40 000 personer. Under krisen stagnerade tjänstemännens sysselsättning medan arbetarnas föll med 140 000 personer. Sysselsättningsuppgången under de senaste fyra kvartalerna består främst av tjänstemän som ökat med 50 000 personer. Arbetarna har ökat med 20 000 och antalet företagare har ökat med 15 000 personer (se diagram 3:21).

När arbetare och tjänstemän fördelas på branscher, ser man att mellan andra kvartalet 2008 och tredje kvartalet 2009 föll arbetarnas sysselsättning i de flesta branscher, men att det endast var i industrins krisbranscher (det vill säga i bil-, maskin-, metall- samt järn- och stålindustrin) som tjänstemännens sysselsättning minskade på något märkbart sätt. I både krisindustrierna och i kommunerna föll arbetarnas sysselsättning med 40 000 personer.

Den sysselsättningsuppgång som har skett mel-

lan tredje kvartalet 2009 och tredje kvartalet 2010 har skett i alla branscher med undantag för övrig industri. I antal ökade sysselsättningen mest i tre branscher. Efter ett stort sysselsättningsfall ökade antalet arbetare med 20 000 personer i industrins krisbranscher. Efter en stagnation under den värsta krisen ökade antalet tjänstemän med 15 000 personer både i branschen företagstjänster och i kommunsektorn. Antalet företagare ökade också med 15 000 personer. För övrigt har arbetarnas och tjänstemännens sysselsättning ökat med 5 000 till 10 000 per-

Arbetares och tjänstemäns sysselsättning
Tusental

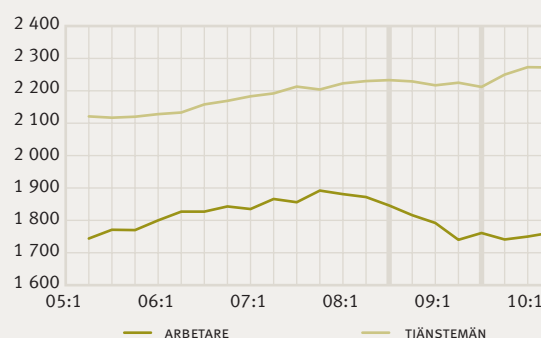

Diagram 3:20

Källa: SCB samt egna beräkningar

Ledande indikatorer tyder på fortsatt ökande sysselsättning. Företagens anställningsplaner enligt Konjunkturbarometern är över lag optimistiska för det närmaste kvartalet. Den dramatiska uppgången i antalet varsel under det andra halvåret 2008 togs nästan helt tillbaka under det första halvåret 2009. Sedan dess har varslen gradvis fortsatt att minska och ligger nu på nivåer jämförbara med åren med sysselsättningsuppgång före krisen. Samtidigt har antalet nyanmälda lediga platser ökat sedan ungefär ett och ett halvt år tillbaka. Nivån är dock ännu mer jämförbar med nivån under de magra sysselsättningsåren 2001–2005 än med åren innan krisen när sysselsättningen ökade kraftigt.

Både utfallsdata från AKU till och med september och ledande indikatorer talar för att sysselsättningen ökar ganska snabbt under loppet av innevarande år även om sysselsättningsökningen mätt som årsgenomsnitt stannar vid 30 000 personer. 2011 och 2012 väntas sysselsättningen fortsätta att stiga men förloppen blir betydligt långsammare än i år. Delvis beror det på att BNP-utvecklingen saktar in, men det sammanhänger

också med att många företag har valt att behålla personal under produktionsnedgången i överraskande stor utsträckning. Det borde göra det möjligt att klara de kommande årens ökade produktion utan att man behöver nyanställa i någon större utsträckning.

Tudelningen på arbetsmarknaden består men minskar betydligt. Sysselsättningen i industrin minskar något, samtidigt som sysselsättningen i tjänstesektorerna och i byggindustrin ökar påtagligt. I offentlig sektor väntas en stabilisering av sysselsättningen komma till stånd.

Stor ökning av medelarbetstiden 2010

Sysselsättningen räknat i antal personer påverkas av hur medelarbetstiden, det vill säga den arbetade tiden per sysselsatt, utvecklas. En viktig komponent i medelarbetstiden är frånvaron och då i synnerhet sjukfrånvaron.

År 2010 räknar vi med att sjukfrånvaron minskar substantiellt. Här stödjer vi oss på Försäkringskassans prognos från den 27 oktober. De nya reglerna i sjuk-

soner i byggbranschen, övriga tjänstesektorn samt i staten.

Denna bild av sysselsättningsutvecklingen under krisen visar att företagen behöll tjänstemän men sa upp arbetare. Det stora fallet i produktivitet som noterats under krisen verkar därför framförallt bero på ett underutnyttjande av tjänstemän. Detta märks i industrins krisbranscher. När efterfrågan vände ned, sade företagen upp betydligt fler arbetare än tjänstemän. När nu efterfrågan vänder upp behöver man nyanställa arbetare medan de kvarvarande tjänste-

männen fortfarande inte utnyttjas fullt ut. Deras sysselsättning sjunker i stället ytterligare något.

Det är i branscherna privata och offentliga tjänster som tjänstemännens sysselsättning ökar starkast. Under krisens värsta förlopp föll inte deras sysselsättning utan den stagnerade endast. Att tjänstemännens sysselsättning ökar i dessa branscher tyder på att krisen inte drabbade dem så hårt och att de inte alls var lika underutnyttjade som i industribranscherna.

Arbetarnas och tjänstemännens sysselsättningsförändringar i ekonomins branscher samt företagares under två perioder Tusental

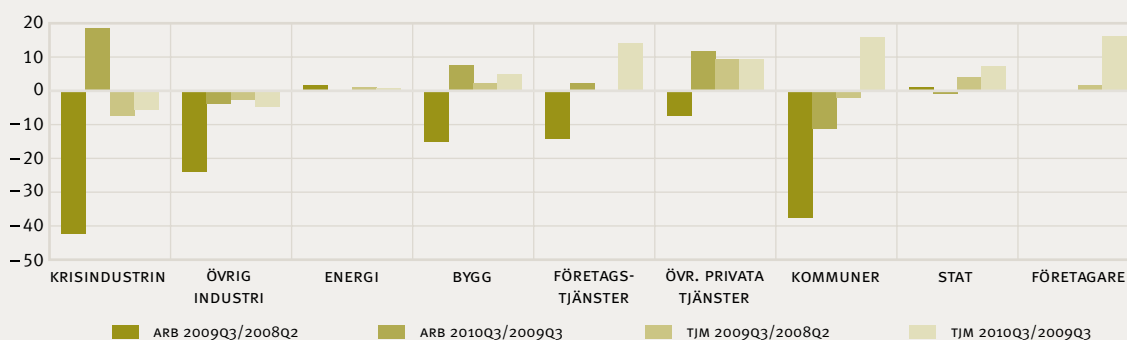

Diagram 3:21

Källa: SCB samt egna beräkningar

försäkringen som sätter en gräns för antalet dagar med sjuk- och rehabiliteringspenning har börjat tillämpas år 2010. De bidrar till en nedgång i antalet sjukskrivna under året. Många som tvingas avbryta sin sjukskrivning på grund av detta har dock visat sig återkomma som sjukskrivna inom några månader. Så antas det bli även i framtiden. Den långsiktiga effekten av regeländringarna blir därför mindre än effekten under 2010 och Försäkringskassan räknar med en viss ökning av antalet personer med sjuk- eller rehabiliteringspenning under 2011 och 2012. Det ger oss anledning att räkna med en försiktig minskning av medelarbetstiden, med 0,1 procent båda dessa år.

Det första halvåret 2010 har den kalenderkorrigerade medelarbetstiden ökat mer i näringslivet än vad som kan förklaras av minskad sjukfrånvaro. En sådan utveckling förväntas även under det andra halvåret. Därtill kommer medelarbetstiden 2010 att öka jämfört med 2009 därför att helgdagarna är färre i år. Totalt sett räknar vi med 1,2 procent ökning av medelarbetstiden innevarande år.

Ökad befolkning ger ökat arbetsutbud

Arbetsutbudet har upprätthållits väl under nuvarande kris. Åren 1991–1993, då vi också hade ett dramatiskt fall i sysselsättningsgraden, minskade arbetskraftsdeltagandet dubbelt så mycket som år 2009 (i åldrarna 16–64 år). Arbetskraftsdeltagandet, i åldrarna 15–74 år, sjönk med 0,6 procentenheter till 70,6 mellan år 2008 och 2009 och väntas ligga på den nivån, ungefär, under prognosperioden. Antalet personer i arbetskraften väntas öka med 46 000, 40 000 respektive 28 000 personer åren 2010–2012. Det beror framför allt på att befolkningen ökar. Utvecklingen bromsas dock av att allt större delar av befolkningen kommer att vara antingen 20–24 år eller 65–74 år gamla. Bland unga vuxna och i synnerhet bland dem i pensionsåldern är nämligen arbetskraftsdeltagandet lägre än i befolkningen som helhet. En liten positiv effekt på arbetsutbudet är också att vänta på grund av att striktare regler i sjukförsäkringen gör att färre förtidspensioneras med sjukersättning.

Arbetsutbudet i ett femårsperspektiv

Politiken har de senaste fyra åren varit starkt inriktad på att öka arbetsutbudet. Men även före regeringsskiftet år 2006 förändrades regelverket inom sjukförsäkringen i syfte att upprätthålla arbetsutbudet. Mot bakgrund av detta är det intressant att se hur arbetskraftsdeltagande och sysselsättning har förändrats i olika befolkningsgrupper de senaste fem åren. I hur stor utsträckning de politiskt styrda förändringarna faktiskt har påverkat utvecklingen har vi dock inte kunnat analysera.

Mellan de tredje kvartalen åren 2005 och 2010 har

arbetskraftsdeltagandet ökat med 0,8 procentenheter i befolkningen 16–64 år. Arbetskraftsdeltagandet ökade med blott 0,1 procentenheter i befolkningen 15–74 år, trots att vi då inkluderar 65–74-åringarna, med kraftigt ökat arbetskraftsdeltagande. Det beror på att 65–74-åringarna som, jämfört med andra grupper, har ett lågt arbetskraftsdeltagande, har ökat mer än andra grupper (med 156 000 personer), vilket bromsar det totala arbetskraftsdeltagandet. Vi ser i diagram 3:22 att utvecklingen i olika åldersgrupper har genomgått mer dramatiska förändringar än vad

Arbetskraftens utveckling fördelat på åldersgrupper kvartal 3, 2005–2010

Procentenheter

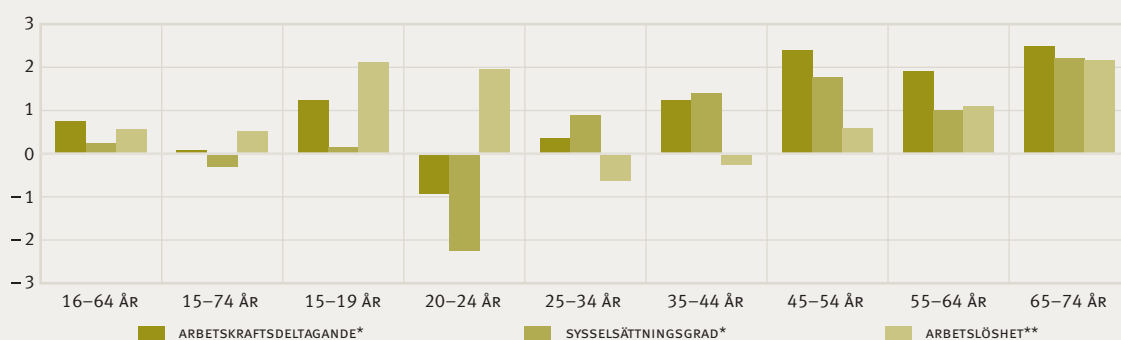

Diagram 3:22

Källa: SCB samt egna beräkningar

* Andel av befolkningen.
** Andel av arbetskraften.

Arbetslöshet (ILO-definition) 15–74 år

Originalvärden och trend, procent

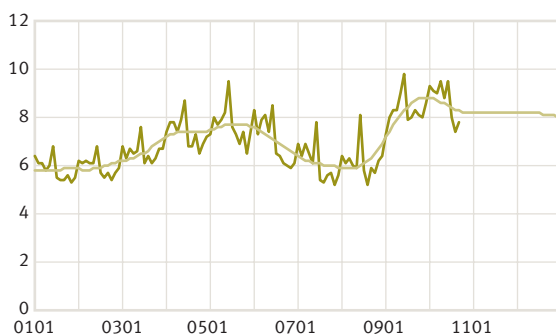

Diagram 3:23

Källa: SCB samt egna beräkningar

Arbetslösheten stabiliseras på hög nivå

Ett arbetsutbud som har vuxit långsammare än sysselsättningen under året har inneburit en stadigt sjunkande arbetslöshet. En avtagande ökningstakt i sysselsättningen innebär att nedgången i arbetslösheten bromsas upp under det sista kvartalet i år och arbetslösheten, i åldrarna 15–74 år, väntas bli 8,6 procent helåret 2010. Sysselsättningen väntas åren 2011 och 2012 endast öka i något snabbare takt än arbetskraften och arbetslösheten kommer därför inte minska mycket i förhållande till vad den blir i slutet av 2010. Det innebär en arbetslöshet på 8,3 respektive 8,2 procent åren 2011 och 2012.

I och med att den officiella arbetslöshetsdefinitionen (den så kallade ILO-definitionen) inkluderar heltidsstudier som söker arbete påverkas inte arbetslöshetstalen längre av arbetsmarknadspolitikens omfattning, på samma sätt som tidigare. De flesta programdeltagare ska, om de söker arbete aktivt, räknas som arbetslösa. Programdeltagare som, tvärt emot intentionen

som framgår om man studerar befolkningen som helhet, oavsett om 65–74-åringarna inkluderas eller ej. Även antalet 20–24-åringar har ökat snabbt (med 97 000 personer) och deras arbetskraftsdeltagande är lågt. Därmed bidrar de till att bromsa det totala arbetskraftsdeltagandet.

Arbetsutbudet har ökat i åldrarna 25–64 år. Det gäller alla tioårsklasser, men det är slående att arbetskraftsdeltagandet har ökat mer, ju äldre gruppen är, i åldrarna upp till 54 år och ökningen med 2 procentenheter i åldersgruppen 55–64 år måste betraktas som stor. Även sysselsättningsgraden har ökat i alla dessa åldersgrupper. Men en stor ökning av arbetsutbudet har inte mötts av en ökad efterfrågan i lika stor utsträckning, i äldre åldersgrupper. Resultatet har därför blivit en arbetslöshetsutveckling som har varit bättre i yngre åldrar än äldre, med minskad arbetslöshet i åldrarna 25–44 år och ökad arbetslöshet i åldrarna 45–64 år.

20–24-åringarna är den enda åldersgrupp där arbetskraftsdeltagandet har minskat, mellan de tredje kvartalen åren 2005 och 2010. Minskningen är nästan en procentenhet. Eftersom arbetslösheten har ökat med så mycket som 2 procentenheter bland 20–24-åringar ligger det nära till hands att tro att minskad efterfrågan har fått unga att ställa sig utanför arbetskraften. Unga har, oftare än äldre, anknytning till både arbetsmarknaden och utbildningsväsendet och kan då sätta arbetsmarknadsutsikterna i relation till värdet av påbörjade, fortsatta eller inten-

nera, slutar att söka arbete under programtiden ska däremot inte räknas som arbetslösa. Det ska inte heller deltagare i program som består av avlönat arbete. Arbetsmarknadspolitikens inriktning innebär, å andra sidan, att gränserna mellan programdeltagande och öppen arbetslöshet suddas ut. Programmen består i allt större utsträckning av jobbsökaraktiviteter och kartläggning, inte av det slags kompetenshöjande insatser som man kunde förvänta sig.

Antalet programdeltagare har under året legat runt 183 000, vilket är högt i förhållande till antalet arbetslösa både jämfört med hur det har sett ut hittills under 2000-talet och jämfört med regeringens planer för perioden fram till 2014. Prognoserna i Budgetpropositionen för 2011 visar att regeringen bedömer att antalet programdeltagare kommer att motsvara 45 procent av antalet arbetslösa i år. För 2011 räknar regeringen med programdeltagande motsvarande 41 procent av arbetslösheten och 35–36 procent åren därefter. Mot

sifierade studier. Mellan helåren 2006 och 2009 ökade andelen 20–24-åringar som stod utanför arbetskraften på grund av studier med 0,8 procentenheter. Här saknar vi kvartalsuppgifter för åren 2005 och 2010. De tillgängliga uppgifterna visar dock att studier kan vara ett viktigt skäl till, eller resultat av, att 20–24-åringar ställer sig utanför arbetskraften i större utsträckning, men att detta troligtvis inte förklarar hela ökningen.

Vi har också studerat arbetskraftsdeltagandet i olika befolkningsgrupper fördelade efter ursprung. Det visar sig då att förändringarna i arbetskraftsdeltagande, sysselsättningsgrad och arbetslöshet, sedan det tredje kvartalet år 2005, har varit små bland infödda svenskar. Det är i linje med resultaten ovan då vi nu studerar hela befolkningen 16–64 år och de infödda svenskarna utgör 83 procent av den gruppen. Bland invandrare har arbetskraftsdeltagandet ökat med drygt två procentenheter och både sysselsättningsgrad och arbetslöshet har ökat med en dryg procentenhet. Skillnaderna i arbetskraftsdeltagande mellan in- och utrikes födda män och kvinnor har minskat. Fortfarande är dock arbetskraftsdeltagandet, på 69 procent, bland utrikes födda kvinnor betydligt lägre än i andra grupper, där det är över 80 procent.

Utrikes födda män sticker ut med en kraftig ökning i både arbetskraftsdeltagande (+ 4 procentenheter) och sysselsättningsgrad (+ 3 procentenheter). Utrikes födda kvinnor sticker ut med en svag minskning av sysselsättningsgraden och kraftigt ökad arbetslöshet (+ 2,5 procentenheter).

bakgrund av att programmen huvudsakligen består av olika typer av jobbsökaraktiviteter och att regeringen räknar med att arbetslösheten minskar, från drygt 8 till 6 procent, under perioden är denna ambitionssänkning anmärkningsvärd. Jobbsökaraktiviteter och dylikt kan förmodas vara mer effektiva i normala efterfrågelägen, då det finns gott om jobb att söka, än i en djup lågkonjunktur.

Löner och vinster

Under 2010 har löneavtal träffats för nästan hela arbetsmarknaden. De flesta omfattar en period på 24 månader och löper ut under första halvåret 2012. Vissa undantag finns som till exempel att industritjänstemännens avtal löper ut redan i oktober 2011 och statens avtal som alltid träffas sent. Nyligen tecknades tvåårsavtal som löper ut i oktober 2012. Transportavtalet ska omförhandlas senare i höst och finansavtalet vid årsskiftet.

Avtalshöjning av löner

Årstakt

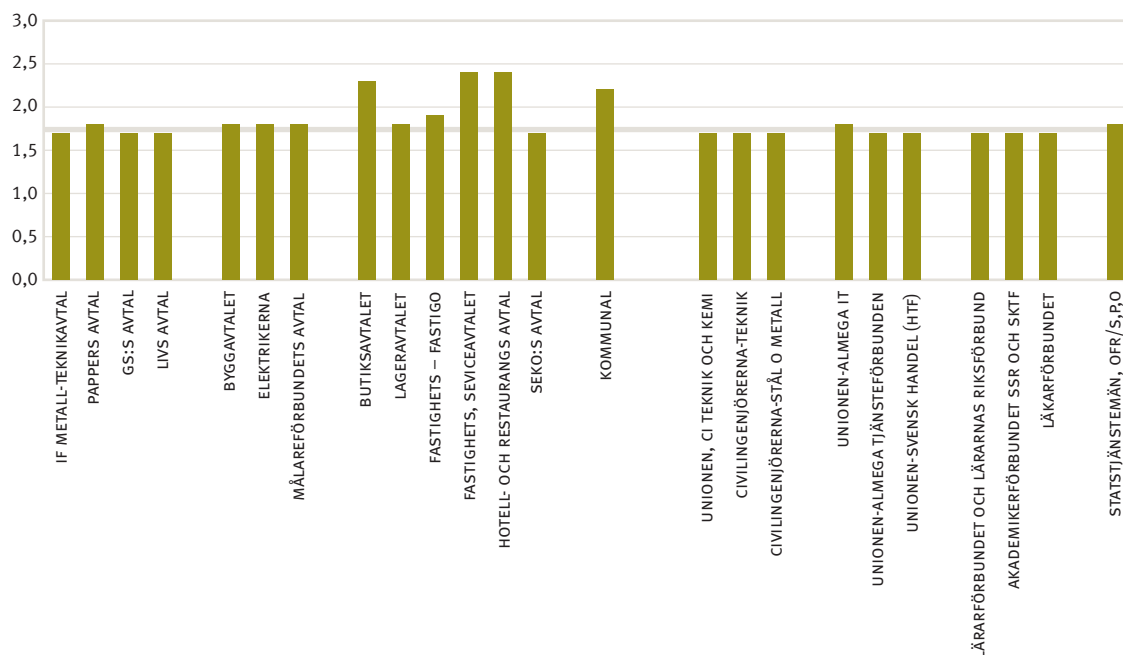

Diagram 3:24

Källa: Fackförbundens och arbetsgivarnas hemsidor, LO-tidningen samt egna beräkningar

De centrala avtalen har på nästan alla områden höjt lönerna i en årstakt på 1,7–1,8 procent. Detta gäller för både arbetarnas och tjänstemännens avtal. Inom vissa SACO-grupper har avtal träffats om att hela lönehöjningen ska bestämmas i lokala avtal. De centrala avtalen har då blivit så kallade sifferlösa avtal. De avtalsområden inom LO-kollektivet som har låga lönelägen har dessutom använt sig av en så kallad jämställdhetspott, vilket resulterat i lönehöjningar på 2,2–2,4 procent i årstakt. Detta gäller till exempel Handels butiksavtal, Fastighets serviceavtal, Hotell & Restaurangs avtal samt Kommunals avtal.

Avtalen innehåller två revisionstillfällen men skiljer sig åt när det gäller tidpunkten. De flesta har förlagt en större del av löneökningen till det andra tillfället, det vill säga avtalen är baktunga. Avtalsperiodens längd varierar vanligtvis mellan 18 och 26 månader. För att kunna jämföra avtalen med varandra har en årlig löneökningstakt beräknats som total höjning i procent dividerat med avtalsperiodens längd multiplicerat med 12.

De nya avtalen börjar gälla tidigast från 1 april i år. Lönerna under årets första kvartal fastställdes i förra avtalsrörelsen där lönerna vid tredje revisionstillfället vanligtvis höjdes den 1 april 2009. Detta medför att lönehöjningen mätt mellan årsgenomsnittet 2009 och 2010 även påverkas av den förra avtalsrörelsen. Dessutom har man inom flera av industrins avtalsområ-

Utgående löner

Procentuell förändring

	2009	2010	2011	2012
Industri	3,0	2,4	2,4	3,3
Byggnads	3,5	1,4	2,4	3,3
Övrigt näringsliv	3,3	2,0	2,5	3,3
Offentlig sektor	3,9	2,5	2,4	3,3
Totalt	3,4	2,2	2,4	3,3
Näringslivet	3,2	2,1	2,4	3,3

Tabell 3:9

Källa: Medlingsinstitutet samt egna beräkningar

Anmärkning: Löneökningstakten för 2009 innehåller effekter av övertidstillägg och rörliga tillägg. Dessa ingår inte för åren 2010–2012.

den skjutit fram 2009 års lönerevision till årsskiftet 2009/2010. Sammantaget ger detta ett överhäng in i 2010 på nästan 1 procent.

Det svaga läget på arbetsmarknaden håller tillbaka storleken på extra lönepåslag i de lokala förhandlingarna. Totalt väntas lönerna i näringslivet 2010 öka med drygt 2 procent i år och nästan 2,5 procent 2011. Detta är något i underkant av det genomsnittliga löneutrymmet i näringslivet. I offentliga sektorn väntas lönerna

Två vinstmätt i näringslivet

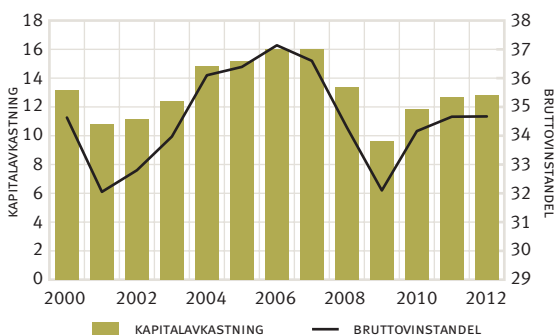

Diagram 3:25

Källa: SCB samt egna beräkningar

Anmärkning: Fastighetsförvaltning ingår ej.

öka med omkring 2,5 procent båda åren. För 2012 antas att lönerna följer utvecklingen av det samhällsekonomiska löneutrymmet, vilket skulle innebära en löneökningstakt på nästan 3,5 procent.

Det fortsatt relativt svaga efterfrågeläget medför att vinsterna under prognosperioden inte fullt återgår till normala nivåer i näringslivet som genomsnitt. Både kapitalavkastning och bruttovinstandel väntas bli något lägre år 2012 än vad man skulle förvänta sig om konjunkturläget hade varit balanserat.

Den internationella löneutvecklingen är också svag för närvarande. I lönestatistiken från Eurostat är det inte enbart de låga avtalen under krisen som sätter avtryck. Uteblivna bonusar under krisen medförde att den registrerade löneökningstakten sänktes i början av 2009. I motsatt riktning har registreringen av vissa krisavtal verkat. Dessa krisavtal innehöll ofta en större minskning av arbetstiden än vad veckolönen sänktes med. Detta medförde då att lönen utslagen per timme höjdes, vilket i vissa länder registrerades som en löneökning. När dessa krisavtal upphör registreras detta i stället som en lönesänkning. Krisavtalen i Sverige har däremot registrerats på ett sätt som inte påverkar den officiella löneökningstakten. Den bild man får av den internationella löneutvecklingen måste därför behandlas med stor försiktighet.

Det framgår dock med tydlighet att löneökningstakten i Europa har dämpats under krisen. Däremot är det för närvarande svårt att säga med vilken takt lönerna ökar. Som exempel kan nämnas att i statistiken från Eurostat (se diagrammet ovan) ingår en relativt låg löneökningstakt på 0,5 procent för Tyskland under första halvåret 2010. Samtidigt ger lönestatistiken från tyska Bundesbank en helt annan bild. Enligt denna ökar de tyska lönerna, exklusive tillfälliga lönepåslag, i genomsnitt för hela den tyska ekonomin med 2 procent under samma period. Skulle denna högre löneökningstakt i

Utgående löner näringslivet

Procentuell förändring

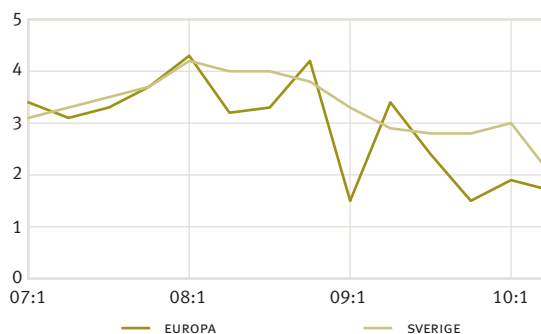

Diagram 3:26

Källa: SCB, Eurostat samt egna beräkningar

stället ingå i Eurostats statistik, skulle det höja den genomsnittliga löneökningstakten i Europa-gruppen med nästan 0,5 procent.

Svagt inflationstryck från arbetsmarknaden håller tillbaka inflationen

Efter att ha varit negativ under stora delar av fjolåret har inflationstakten enligt KPI under 2010 fram till september legat runt 1 procent. KPI-inflationen väntas stiga under hösten och framför allt under 2011 och 2012 när hushållens räntekostnader ökar i takt med Riksbankens höjningar av reporäntan.

Inflationstakten enligt KPIF, där effekten av ändrade räntesatser för bolån har exkluderats, har mestadels varit högre från 2008 fram till en bit in i 2010 beroende på inflationsimpulser från stigande import- och energipriser samtidigt som fallande produktivitet medförde snabbt ökande enhetsarbetskostnader. Hittills i år har KPIF-inflationen fallit tillbaka och den väntas sjunka ytterligare något mot slutet av året. Under 2011 och 2012 väntas KPIF-inflationen pendla runt 1,5 procent, vilket är klart under Riksbankens mål på 2 procent.

Små löneökningar och stark produktivitet utveckling innebär ett lågt kostnadstryck i nuläget. Enligt Riksbankens företagsundersökning ser också företagen måttliga prisökningar framför sig den närmaste tiden. Fortsatt måttliga löneökningar och relativt stark produktivitet utveckling talar för låg underliggande inflation även åren framöver. En annan faktor som talar för låg inflation är den förväntat svaga importprisutvecklingen som följer av låga internationella prisökningar på importerade varor och den relativt starka kronan.

Det genomsnittliga oljepriset antas bli 79 dollar per fat 2010 och 83 dollar per fat 2011 och 2012.

Bidrag till prisökningen

	2009		2010		2011		2012	
	% för	prisb	% för	prisb	% för	prisb	% för	prisb
ULC	6,5	3,9	-3,2	-1,9	0,4	0,2	1,2	0,7
Kapitalandel	-4,4	-2,0	6,4	3,0	2,2	1,0	0,8	0,4
Importpris	-0,4	-0,2	0,2	0,1	-0,7	-0,3	-0,1	-0,1
Indirekta skatter, taxor		0,1		0,2		0,0		0,1
Prisökning		1,8		1,4		0,9		1,2

Tabell 3:10

Källa: SCB samt egna beräkningar

I tabell 3:10 redovisas en grov bild av pristrycket mätt som den årliga förändringen av implicitpriset för privat konsumtion (IPI). De viktigaste faktorerna för prisökningarna är enhetsarbetskostnad (arbetskraftskostnad per producerad enhet, ULC), importprisernas utveckling och vinstförändringar. Enhetsarbetskostnaden är den viktigaste bestämningsfaktorn för inflationen. Företagen anpassar på sikt priserna till utvecklingen av enhetsarbetskostnaden så att vinsterna upprätthålls på en rimlig nivå. Inflationstrycket från arbetsmarknaden är svagt under prognosperioden till följd av ganska snabb produktivitetsökning och måttliga löneökningar. Enhetsarbetskostnaden, som ökade med över 6 procent 2009, minskar i år med cirka 3 procent och ökar 2011 och 2012 med 0,4 respektive 1,2 procent. Importpriserna är i stort sett stabila under perioden. Svag utveckling av enhetsarbetskostnader och importpriser ger utrymme för ökade vinster trots modesta prisökningar.

KPI och KPIF

Årlig procentuell förändring

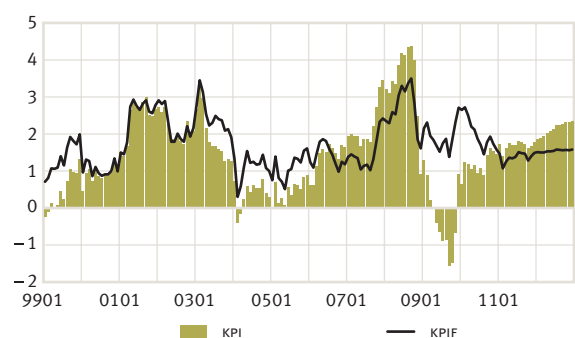

Diagram 3:27

Källa: SCB samt egna beräkningar

4. Ekonomisk politik

Spariver präglar den ekonomiska politiken i Europa

De europeiska länderna riskerar, sett som helhet, att bedriva en finanspolitik som inte är optimal, utan präglas av för stor åtstramning, och därför leder till lägre tillväxt och högre arbetslöshet än vad som skulle behöva vara fallet.

Vissa länder är tvingade att spara, eftersom de annars har svårt att kunna finansiera sin statsskuld. Andra länder med starkare offentliga finanser, som Sverige, skulle utan större kostnader kunna bedriva en mer expansiv politik, men väljer att avstå.

Enligt EUs tillväxt- och stabilitetspakt (TSP) skall finanspolitiken vara nära balans eller visa överskott på medellång sikt. Ett land får inte heller ha budgetunderskott som är större än tre procent av BNP, utom vid exceptionella omständigheter. Alla länder i den monetära unionen har idag budgetunderskott som är större än så. Den paneuropeiska sparivern är därför inte svårt att förstå. Det innebär dock inte att Europa, sett som helhet bedriver en optimal finanspolitik.

Arbetslösheten inom EU riskerar att bli onödigt hög och segdragen då även de av Europas regeringar som har möjlighet att agera annorlunda alltför tidigt har

valt att prioritera budgetkonsolidering framför att aktivt använda statsbudgeten till att stimulera produktion och sysselsättning och på så sätt pressa ner en fortsatt hög arbetslöshet.

Givet de omständigheter Europas ekonomi nu befinner sig i skulle en mindre stram finanspolitik kunna stimulera sysselsättningen. Detta skulle då ge positiva bidrag till statens inkomster. Om arbetslösheten tvärtom tillåts stiga, så ökar sannolikt det privata sparandet än mer, vilket då ger negativa effekter på privat konsumtion.

En svag aggregerad efterfrågan, orsakad av exempelvis ökat privat sparande i orostider, eller av minskade disponibla inkomster på grund av arbetslöshet, påverkar på kort sikt produktionen. Det är nödvändigt att fortsatt bedriva en aktiv konjunkturpolitik för att inte påverka länders långsiktiga tillväxt och sysselsättning negativt. Därför bör EUs politiker vid behov låta budgetunderskotten öka, även rejält under TSPs treprocentsgräns, för att förhindra en djup nedgång av sysselsättning och produktion.

Finanskrisen är långt ifrån över i Europa och för stater, företag och vanliga löntagare är den nu inne i ett mycket svårt och obehagligt skede. Å ena sidan måste förtroendet för hållbara offentliga finanser och därmed för euron som stark valuta och valutapolitisk regim stärkas, å andra sidan måste en lång period med mycket låg tillväxt och varaktig utslagning av produktion och arbetskraft motverkas med kraft.

Läget skiljer sig dock mellan olika EU-länder. Vissa länder inom valutaunionen får betala mycket höga räntepremier för sin skuldfinansiering. Men det ter sig ohållbart att de mest utsatta ska kunna klara att stärka sin trovärdighet varaktigt genom enbart åtstramning. Sannolikt står någon form av ordnad skuldavskrivning inför dörren inom en inte alltför avlägsen tid för åtminstone några av dem. Många EU-länder, med Storbritannien som kanske det främsta exemplet, bedriver nu uttalat en makroekonomisk politik av icke-keynesianskt snitt. Kameralism, att bedriva budgetpolitik utifrån företagsekonomiska principer, är enligt vår syn inget framgångsrecept när det gäller att föra hela Europa ur den värsta ekonomiska krisen sedan 1930-talet.

De finanspolitiska åtgärder som har gjorts har i många länder också varit inriktade på skattesänkningar, ofta med slagsida åt grupper med låg konsumtionsbenägenhet. En expansion av offentliga utgifter, i form av investeringar och arbetsmarknadspolitik, hade varit mer effektiv.

Budgetunderskott och statsskuld

Procent av BNP

Offentliga sektorns finansiella sparande

	2009	2010
Frankrike	-7,6	-7,8
Tyskland	-3,3	-5,4
Italien	-5,2	-5,2
Spanien	-11,2	-9,4
UK	-11,3	-11,5

Statsskuld

	2009	2010
Frankrike	86,3	93,8
Tyskland	76,2	80,9
Italien	128,8	132,0
Spanien	62,6	72,8
UK	72,3	82,3

Tabell 4:1

Källa: OECD, Economic Outlook

Redan före krisens start hade många länder i valutaunionen problem med låg tillväxt. Till viss del kan detta förklaras av strukturella problem inom respektive ekonomi. Men troligen kan det i stor utsträckning även förklaras av ett efterfrågeunderskott beroende på en tidvis icke-optimal nivå på ECBs styrränta. Sedan finanskrisens akuta skede hösten 2008 har dock ECBs penningpolitik varit aktiv och kraftigt stimulerande. Men det är knappast troligt att penningpolitiken kan kompensera för det efterfrågebortfall som nu väntar ett Europa i åtstramning. Vi ser med oro på att det i den samlade politiken för EU bortses från många viktiga makroekonomiska insikter från 1930-talskrisen.

Europeiska centralbankens styrränta

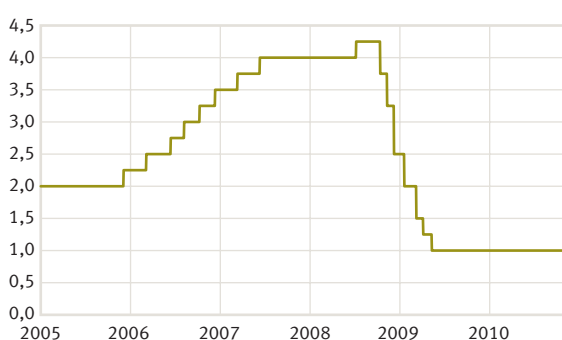

Diagram 4:1

Källa: Reuters EcoWin

Den grekiska skuldkrisen och dess följd effekter för andra europeiska ekonomier satte särskilt den monetära unionens trovärdighet på hårda prov. Genom lån och garantier har man förhoppningsvis klarat att brygga över den största oron, även om faran fortfarande inte kan sägas vara helt förbi. Viss osäkerhet kvarstår om hur stabil den lagda grunden är.

EU-ländernas regeringar har under finanskrisen vid flera tillfällen visat på förmåga till ett relativt nära samarbete. Förmågan till koordinering och samarbete sattes dock på hårdare prov av den efterföljande statskuldkrisen, vilket ledde till att angelägna åtgärder fick dröja alltför länge. När det gäller finanspolitiken finns varken instrument eller förmåga att hantera en mer långtgående koordinering. Givetvis finns det demokratiska problem med ett alltför tätt samarbete kring finanspolitiken, som är ett nationellt kompetensområde.

Men bristen på sådan koordinering innebär också stora risker för icke optimala utfall vad gäller tillväxt och arbetslöshet. En koordinerad finanspolitik skulle bli långt mer effektiv, och därigenom resultera i en mindre omfattande skulduppbyggnad. När ett enskilt land stimulerar efterfrågan hamnar ofta halva stimulansen i utlandet genom ökad import. När ett flertal

europeiska länder stimulerar efterfrågan, genom till exempel en samordnad moms sänkning, så kommer länderna att stimulera varandra då deras import ökar.

Framöver bör politikerna fortsätta en diskussion om vinsterna med en bra samordning av EUs ekonomiska politik och försöka hitta en bättre balans mellan samhällsekonomisk effektivitet och demokratisk förankring. Den senaste tidens reformdiskussion och beslut i EU har ensidigt handlat om budgetdisciplin och sanktioner för länder som bryter den.

Lönebildning under politisk press

Fungerar lönebildningen bra eller dåligt? Att döma av regeringens intresse för att påverka denna process så anser de att den fungerar dåligt. Men så är inte fallet. Det finns därför skäl att känna oro inför regeringens utgångspunkt och dess konsekvenser för såväl löntagare som samhällsekonomi.

LO-ekonomerna anser att lönebildningen i Sverige levererar avgörande samhällsekonomisk stabilitet samtidigt som den ger ökande reallöner för alla grupper. Regeringen, vars nuvarande politik syftar till att förändra förutsättningarna för lönebildningen, delar uppenbarligen inte denna syn. Bärande delar i den ekonomiska politiken har införts med det underliggande motivet att den samordnade lönebildningen är ett problem. På något annat sätt är det inte möjligt att förstå exempelvis införandet av den så kallade arbetslöshetsavgiften – en differentiering i a-kasseavgift efter kassornas olika arbetslöshetsnivåer. Eller som det uttrycks i en departementsskrivelse från 2007: "Att ersätta den förhöjda finansieringsavgiften med arbetslöshetsavgiften syftar till att ytterligare stärka drivkrafterna för en ansvarsfull löneutveckling som inte leder till arbetslöshet".¹ Vad det i praktiken innebär blir tydligt i budgetpropositionen för 2009: "De genomförda och aviserade reformerna inom arbetsmarknadsområdet bedöms medföra att lönebildningen fungerar bättre och därmed att lönerna utvecklas långsammare under prognosperioden."²

Låglönesatsningar har ofta genomförts i svenska avtalsrörelser. De görs i syfte att gradvis och inom ramen för samhällsekonomiskt ansvarstagande uppfylla lönepolitiska mål om minskade löneklyftor och minskade löneskillnader mellan kvinnor och män. Detta är legitima jämlikhets- och jämställdhetssträvanden för fackliga organisationer som kan och bör genomföras just så som sker i svensk lönebildning, det vill säga gradvis och genom kollektivavtal. LO-samordningen är en institution i sig och ett verktyg både för nominella löneökningar i samklang med inflationsmål och produktivitetsökning, men även för ökad löneutjämnning inom löntagarkollektivet.

1 Ds 2007:47, s. 24

2 Prop. 2008/2009:1, s. 124

Som vi tolkar det är det just på denna senare punkt som regeringens återkommande men oprecisa kritik av lönebildningen finns. En löneutjämnning av det slag som sker genom avtalade låglönesatsningar, och andra lönepolitiska krav som innebär mindre löneskillnader, är utifrån regeringens ekonomisk-politiska utgångspunkt uppenbarligen negativ för sysselsättningsutvecklingen. Med en långsammare löneökningstakt i ingångslöner och lägstlöner vill regeringen se till att fler blir sysselsatta i okvalificerade arbeten inom exempelvis servicesektorn. Indirekt bör den ekonomiska politiken understödja detta, verkar regeringens syn vara. Trots vurmande för kollektivavtalsmodellen är det för oss LO-ekonomerna tydligt att regeringen vill se en mindre samordnad lönebildning och att den inte ser nackdelarna med en sådan utveckling, det vill säga risk för ökade löneskillnader, fler konfliktdagar och högre inflation.

Den oprecisa kritiken från regeringen mot hur lönebildningen fungerar riskerar att skapa sämre förutsättningar för institutionerna på arbetsmarknaderna. Det skapar oklarhet för arbetsmarknadens parter om vilken synen på den svenska inflationsrobusta och högst legitima samordnade lönebildningen egentligen är.

LO-ekonomerna ser med oro på att politiken avser att försämra en i huvudsak framgångsrik lönebildningsmodell, som i kombination med en mer effektiv och kunskaphöjande arbetsmarknadspolitik, ger goda förutsättningar för hög sysselsättning. Den inflationsrobusta lönebildningen bör inte tas för given i vare sig den svenska ekonomin eller i andra länders ekonomier, även om det fortsatta krisförloppet gör att det just nu är risken för deflation som överväger i delar av vår omvärld.

Vi tolkar den nuvarande ekonomiska politiken som att regeringen anser att en försvagning av fackliga organisationer vore av godo för lönebildningen. Ekonomisk-politiska reformer som försvagar löntagarorganisationernas legitimitet och styrka används för att påverka lönebildningen i framförallt två riktningar:

- En lägre genomsnittlig nominell löneökningstakt över tiden.
- Ökad lönespridning mellan branscher och företag.

1990-talets djupa kris resulterade i stora institutionella förändringar av lönebildningen, exempelvis LO-samordningen och Industriavtalet. Institutionernas betydelse är i detta sammanhang primär. Det är alltför lätt för beslutsfattare utan praktisk erfarenhet av lönebildning att glömma att löner förhandlas och sätts i en historisk kontext och påverkas av värderingarna i samhället.

Alliansregeringen påstår att den står bakom kollektivavtalsmodellen. Dess positiva uttalanden om denna

modell framstår som retorik som inte hänger ihop med kritiken mot lönebildningen. Regeringen tog med införandet av skilda avgifter för a-kassorna rent faktiskt avstånd från den samordnade lönebildning som nästintill alla ekonomer utom de långt ut på högerkanten prisade.

Den senaste avtalsrörelsen resulterade i en löneökningstakt på en samhällsekonomiskt ansvarsfull nivå. Samordningen kunde dessutom hålla emot regeringens missriktade försök att påverka lönebildningen via den differentierade a-kasseavgiften. Förklaringen till löneökningarnas samhällsekonomiskt ansvarsfulla nivå ligger istället i att normeringen i svensk ekonomi kring ett löneutrymme grundat på produktivitet och inflationsmål är accepterad och väl förankrad bland arbetsmarknadens parter.

Vi LO-ekonomerna bidrog till denna inflationsrobusta normering genom att i maj 2009 signalera ett löneutrymme om 2,5–3,5 procent per år. De avtalskrav som LOs styrelse formulerade hösten 2009 hamnade för näringslivet på cirka 3 procent. Resultatet av avtalsrörelsen 2010 är att nästan alla centrala avtal höjer lönerna i en årstakt om 1,7 procent. Vissa låglöneområden utnyttjade en så kallad jämställdhetspott som gav dem cirka 0,5 procent ytterligare. Det finns samhällsekonomiskt utrymme kvar för vissa lokala avtalsökningar. Sammantaget visar detta tydligt att normen respekterades och upprätthölls. Situationen för konkurrensutsatt sektor värnades, samtidigt som lönepolitiska mål kunde uppnås.

En stabil lönebildning som tar hänsyn till riksbankens inflationsmål och ger utrymme för höjda reallöner för alla, är ett allmänintresse och inget särintresse, vare sig för facket eller för någon annan. Det är ett omistligt samhällsekonomiskt värde. Att regeringen är beredd att äventyra det som har uppnåtts inom lönebildningen kan bara beskrivas som kortsiktigt och dumdrigt. Vi vet av erfarenhet att brist på legitim normering och samordning i lönebildningen kan riskera svensk konkurrenskraft och ett gott investeringsklimat. Kompensationskrav från olika grupper på arbetsmarknaden riskerar utan samordning att hantearas genom inflationsdrivande lönekrav, med högre arbetslöshet som resultat. Regeringen beträder med sina försök att påverka lönebildningen en oroväckande väg.

Produktivitet – nyckel till långsiktigt välstånd

Ekonomisk tillväxt handlar både om ett ökat antal arbetade timmar och produktivitetsförbättringar. Under den gångna mandatperioden har den politiska tonvikten legat på åtgärder för att öka arbetsutbudet, medan insatser för att långsiktigt främja god takt i produktivitetstillväxt är en avgörande faktor för våra tillväxtförutsättningar. Det framtida reallöneutrymme för lön-

tagarna och näringslivets konkurrenskraft mot andra länder är starkt beroende av produktivitetstillväxten. Produktiviteten är också en viktig faktor för välfärdens finansiering. På längre sikt innebär en svagare produktivitetstillväxt lägre levnadsstandard.

Produktiviteten är inte en exogen, utifrån kommande, kraft. Den är fullt möjlig att påverka. En viktig och komplicerad utmaning är därför att utforma en politik som samtidigt stimulerar ökad sysselsättning och en gynnsam utveckling av produktiviteten. Utan en politik för stärkt långsiktig produktivitetstillväxt saknas en viktig del i den ekonomiska politiken. Produktiviteten påverkas av tre övergripande faktorer: investeringar i humankapital, materiella investeringar, samt den så kallade totalfaktorproduktiviteten, som främst förknippas med tekniska framsteg och organisatoriska förbättringar. Produktivitetstillväxten kan inte alltid förklaras där den uppstår och mäts. Den offentliga sektorn, som bland annat säkerställer arbetskraftens utbildning, hälsa och rörlighet, samt statliga satsningar på forskning och utveckling, har stor påverkan på näringslivets produktivitetstillväxt.

Produktivitetstillväxten i Sverige

Årlig procentuell förändring

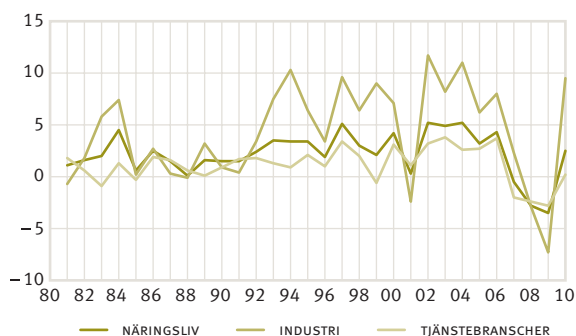

Diagram 4:2

Källa: Konjunkturinstitutet

Som framgår av diagrammet ovan har produktiviteten i det svenska näringslivet ökat snabbare sedan början av 1990-talet, med undantag för de tre senaste årens produktivetsfall. Förklaringen är framförallt en betydligt högre produktivitetstillväxt inom industrin, som under de senaste 20 åren har haft en betydligt starkare produktivitetstillväxt än tjänstsektorerna. Efter 1990-talskrisens stora fall, fanns även behov av att återställa produktivitetstillväxten. Före nuvarande finanskris föll produktiviteten, vilket troligen främst förklaras av att företagen anställde personal i ett något ovanligt mönster i en kraftigt optimistisk förväntan. Även inom tjänstsektorerna har produktivitetstillväxten varit svagt stigande under en längre tid. Natur-

ligtvis finns det skillnader mellan olika delar av industrin och tjänstsektorerna. Inom tjänstsektorerna har exempelvis handeln högre produktivitetstillväxt än hushållstjänsteverksamhet.

Näringslivets branschammansättning påverkar den sammanlagda produktivitetstillväxten. Om antalet arbetade timmar förskjuts från branscher med högre produktivitet till branscher med lägre produktivitet kommer den aggregerade produktiviteten i näringslivet att försvagas även om produktiviteten förblir oförändrad i respektive bransch. Med en växande privat tjänstesektor, och en relativt sett mindre industrisektor, finns risker att näringslivets produktivitetstillväxt försvagas framöver.

Det är tydligt att de strategiska branscher som regeringen identifierat återfinns inom förhållandevis lågproduktiva privata tjänstnäringar, till exempel inom diverse hushållsnära tjänster och hotell- och restaurangbranschen. Samtidigt har ambitionen att stärka svensk högproduktiv industri avtagit, bland annat genom att regeringen under den förra mandatperioden lämnade de strategiska branschsamtal som syftade till att långsiktigt stärka innovationsförmågan och konkurrenskraften i svenskt näringsliv. En politik som ensidigt subventionerar lågproduktiva branscher riskerar att bidra till svagare produktivitetstillväxt.

En del i regeringens arbetsmarknadspolitik är att förmå arbetslösa att i ökad utsträckning ta första bästa jobb, oavsett kvalifikationer och utbildning i syfte att korta arbetslöshetstiderna. Det riskerar att försämra matchningen eftersom det blir mindre av "rätt person med rätt kompetens på rätt plats". Produktivitetstillväxten riskerar då att bli svagare.

Som ett led i detta har regeringen dragit ned på vuxenutbildningen och den kompetenshöjande arbetsmarknadspolitikerna. Sammantaget resulterar detta i att omställningsförmågan på svensk arbetsmarknad försämras. En nyckelfaktor för god produktivitetstillväxt är att det offentliga utbildningssystemet och företagen kan erbjuda kontinuerlig vidareutbildning och kompetensutveckling av hög kvalitet. En arbetskraft som har förutsättningar att medverka till utveckling av produkter och produktionsmetoder, och som kan ta till sig och använda ny teknik, är en avgörande förutsättning för produktivitetstillväxten på sikt. Olika typer av utbildningssatsningar behövs för att god produktivitetstillväxt ska främjas.

Ökad sysselsättning bland personer som länge har stått utanför arbetsmarknaden, som exempelvis långtidssjukskrivna eller långtidarbetslösa, kan onekligen bidra till svagare produktivitetstillväxt. Därför måste en sådan sysselsättningspolitik kombineras med produktivitetshöjande insatser för dessa grupper, till exempel olika former av utbildningssatsningar, för att bli

framgångsrik. Ur ett samhällsekonomiskt perspektiv är det naturligtvis alltid bättre att personer går från inaktivitet till arbete, även om det kortsiktigt kan bidra till lägre produktivitetstillväxt. Men det är avgörande för en god samhällsekonomisk utveckling att arbetskraftens kompetens höjs.

Ett annat led i regeringens politik är att arbetslösa är pressade att acceptera låglönejobb på ett helt annat sätt än tidigare genom det låga taket för arbetslöshetsersättningen upprätthålls inte de arbetslösas reservationslöner. Nya möjligheter öppnas därmed för företag med lågkvalificerad, lågproduktiv verksamhet. Här har regeringen gjort ett tydligt vägval som handlar om ökade inkomstskillnader och minskade offentliga kostnader för arbetslöshet. Den väg som har valts bort handlar om att öka antalet kvalificerade, produktiva jobb. Att företagen verkar under ett ständigt omvandlingstryck till följd av rättmätiga lönekrav är en förutsättning för detta. Regeringens väg kan ge viss ökning av sysselsättningen över tiden, men till priset av stegrande löne- och inkomstklyftor. Det är en för oss oacceptabel väg.

Maximal a-kassa som andel av genomsnittsinkomsten

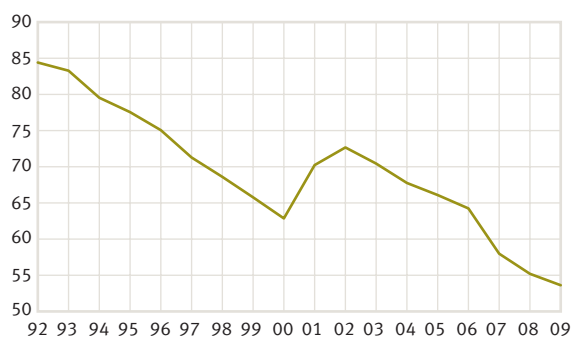

Diagram 4:3

Källa: Medlingsinstitutet, IAF och egna beräkningar

En ekonomisk politik som syftar till att dämpa löneutvecklingen kan på lång sikt även dämpa produktivitetstillväxten i ekonomin. Dels minskar företagets behov av effektiviseringar, dels stimulerar låga löner inte arbetsinsatserna och riskerar att dämpa motivationen bland individer att utveckla sin kompetens. Rehn-Meidnermodellen och den ekonomisk-politiska uppbygg LO-ekonomerna förespråkar syftar till det rakt motsatta: att med löneökningar och god omställningsförmåga främja strukturomvandlingen och därigenom öka produktivitetstillväxten.

Den senaste statliga offentliga utredningen om produktivitetens drivkrafter skrevs för nästan 20 år sedan och fokuserade på den relativt svaga svenska produk-

tivitetstillväxten under 1970- och 1980-talen.³ Sedan dess har en rad större reformer genomförts inom penningpolitikens, finanspolitikens och lönebildningens områden som har givit nya förutsättningar för produktivitetens drivkrafter. Dessutom står vi inför nya utmaningar i form av ökad internationell konkurrens för en allt större del av svenskt näringsliv samt en åldrande befolkning. Produktivitetens drivkrafter och utmaningar bör återigen analyseras för att vi ska kunna utforma en effektiv politik för ökad framtida produktivitetstillväxt i såväl industri och privat tjänstesektor som den offentliga sektorn.

LO-ekonomerna anser att det bör tillsättas en produktivetsdelegation som belyser frågan och mejslar ut förslag. Socialdemokraterna har lagt ett liknande förslag och ser det som en del av framtidens sysselsättningspolitik.⁴ Regeringens inriktning på den ekonomiska politiken har en ensidig fokusering på fler sysselsatta, vilket inte är långsiktigt hållbart för ett moget industriland som Sverige.

Fördelningseffekter av politik bör alltid beaktas

Boendet är en viktig anledning till att hushållen påverkas av politiska beslut, liksom av den ekonomiska utvecklingen. Boendekostnaderna är en viktig utgiftspost. Genom att äga ett hus eller en bostadsrätt placeras många dessutom ett väsentligt kapital i boendet. De som äger och har lån på sitt boende är direkt påverkade av räntor, medan hyresgäster påverkas indirekt genom hyresvärdens eventuella lån. Fastighetskatten påverkar både fastighetsägare och bostadsrättsinnehavare, men genom olika principer för taxeringsvärderingen.

Endast småhus- och bostadsrättsinnehavare kan få skattereduktion för reparation (ROT) med det system regeringen har infört för så kallat ROT. Ägarna till småhus, ägarlägenheter och bostadsrätter får idag en skattereduktion för kostnaderna för reparation, om- eller tillbyggnad (ROT). Sammanlagt får avdraget uppgå till högst 50 000 kronor per person och år. För arbete som utförts i bostad som hyrs eller arrenderas, eller sker i kooperativa hyresbostäder finns inte motsvarande avdrag. Detta är en fördelningsorättvisa.

Även om hyresgästerna är en minoritet så är den stor. 2008 bodde 37 procent av alla som var 20 år eller äldre i hyresrätt medan 18 procent bodde i bostadsrätt och 44 procent i egen fastighet.⁵ Könsfördelningen i de olika boendeformerna är dock förhållandevis jämn. Hyres-

³ *Drivkrafter för produktivitet och välbefinnande*, (SOU 1991:82)

⁴ Se Thomas Östros, *Den svenska modellen och den socialdemokratiska sysselsättningspolitiken*, Ekonomisk Debatt, 5/2010

⁵ Uppgifterna är hämtade ur SCBs mikrosimuleringsmodell Fasit. Till hyreslägenheter har vi även räknat tjänstebostäder, till bostadsrätterna har jag även räknat andelslägenheter och bostäder i eget ägda hyresfastigheter. Till de egna fastigheterna räknas egna en- och tvåfamiljsfastigheter samt ägda jordbruksfastigheter.

lägenheter är dock betydligt mer vanligt bland låginkomsttagare än bland höginkomsttagare.

I diagram 4:4 är hushållen rangordnade efter sin ekonomiska standard. Diagrammet visar att hyresrätter är vanligare ju sämre ekonomisk standard hushållen har. 72 procent av hushållen i den tiondel som har sämst ekonomisk standard och 18 procent av hushållen i den tiondel som har bäst ekonomisk standard bor i hyreslägenhet.⁶

Hushåll i olika decilgrupper för ekonomisk standard fördelade på boendeform

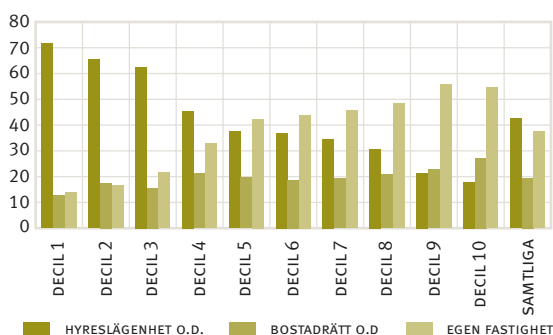

Diagram 4:4

Källa: SCB (Fasit) samt egna beräkningar

Med egna fastigheter förhåller det sig tvärtom. Det är vanligare med egen fastighet ju bättre ekonomisk standard hushållet har. Även bostadsrätter är vanligare bland hushåll med bättre ekonomisk standard, men mönstret är inte lika påfallande som med egna fastigheter. I den hälften av hushållen som har sämst ekonomisk standard bor enbart 25 procent i egen fastighet.

Också om man ser till klass, på eller utanför arbetsmarknaden, syns en tydlig klasstrappa när det gäller hyreslägenheter. 44 procent av de ej facklärdade, respektive 34 procent av de facklärdade arbetarna, bor i hyresrätt. Detta ska jämföras med att 23 procent av tjänstemännen på hög och mellannivå eller i ledande ställning bor i hyresrätt. Hyreslägenheter är också vanligare bland ensamstående än bland sammanboende. När det gäller vuxna är hyresrätt vanligast bland unga (20–34 år) och näst vanligast bland dem som har fyllt 65 år.

Politiska förslag kan inte och bör inte enbart utformas på fördelningspolitiska grunder. Hur fördelningen blir är dock viktigt att analysera. Ett rätt utformat tillfälligt ROT-avdrag är effektivt och mycket bra konjunkturpolitik och behövdes genom krisen. Det avdrag som nu har gjorts permanent av regeringen missgynnar hyresgäster framför dem som bor i bostadsrätt eller egen fastighet, eftersom det inte är tillgängligt för

⁶ Det hushållsbegrepp som används är kosthushåll vilket betyder personer som bor tillsammans och har gemensam hushållning.

dem som äger hyresfastigheter. Vår genomgång av vem som bor i vilken boendeform visar samtidigt att det missgynnar arbetare, låginkomsttagare och ensamstående. Medelålders (35–64 år) gynnas främst. Inte bara konjunkturskäl utan också fördelningskäl motiverar att ROT tas bort. LO-ekonomerna har vid flera tidigare tillfällen påpekat att även skattesubventionen för hushållstjänster, så kallad RUT, bör tas bort.

Stabiliseringspolitik

Den mycket snabba återhämtning som kännetecknar svensk ekonomi för närvarande resulterar i tillväxtsiffror som, enligt vår bedömning, inte är uthålliga. I spåren av en svagare internationell utveckling dämpas tillväxten även i Sverige. Vårt huvudscenario innebär hög arbetslöshet och ett för lågt resursutnyttjande åtminstone de närmaste 2 till 3 åren. Stabiliseringspolitikens inriktning bör därför vara expansiv. Den snabba tillväxten i nuläget pekar dock mot att tyngdpunkten i politiken bör ligga på permanenta reformer som kan bidra till att tillväxten ges understöd, snarare än på tillfälliga stimulanser för att stärka konjunkturuppgången. Ett undantag kan vara kommunala verksamheten. För att undvika nedskärningar i välfärden, i spåren av konjunkturedgången, behövs ett större tillfälligt tillskott till kommunsektorn än det extra statsbidrag på 3 miljarder kronor för 2011 som aviserades i budgetpropositionen.

Riksbankens reporänta låg under ett års tid fast vid 0,25 procent. Hittills i år har räntan höjts i tre steg, från 0,25 till 1 procent. Höjningarna har motiverats utifrån den snabba tillväxten i svensk ekonomi. Riksbankens direktions bedömning är att det i nuläget svaga inflationstrycket kommer att stiga i takt med att konjunktoren förstärks ytterligare. De menar därför att reporäntan även fortsättningsvis behöver höjas. Direktionen anför också det faktum att hushållens skulder har ökat kraftigt under senare år som skäl för ytterligare räntehöjningar.

Reporänteprognoser

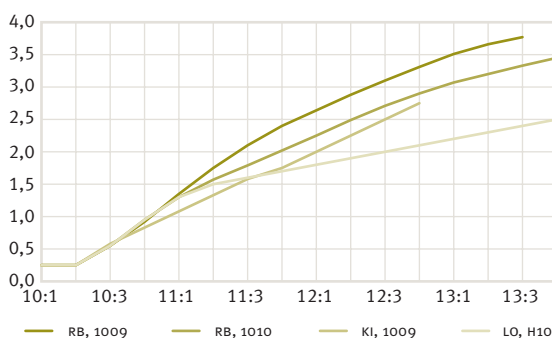

Diagram 4:5

Källa: SCB, KI samt egna beräkningar

Den prognos för räntan som gjordes i oktober justerades ner i förhållande till prognosen i september (se diagram ovan). Till bilden hör att två ledamöter i direktionen ville se en påtagligt lägre räntebana.

LO-ekonomerna förordar en betydligt lägre räntebana än Riksbankens direktion. Det är denna lägre räntebana som ligger till grund för våra beräkningar. Trots den lägre reporäntan innebär vår prognosbild ett för lågt resursutnyttjande (för hög arbetslöshet), samtidigt som inflationen inte bedöms bli för hög. Det talar för att en ännu lägre ränta, åtminstone i närtid, vore rimligt. Räntesättningen bör inte ta hänsyn till skuldökning bland hushåll utan Riksbankens fokus ska vara bedömningen av inflation och resursutnyttjande. Övervakning av kreditexpansion bör ej ske med räntesättning som verktyg utan med inspektion och andra insatser.

I vår prognos väntas inte kronkursen fortsätta att stärkas nästkommande år och huspriserna vänta öka med 4 till 6 procent per år. Med Riksbankens ränteprognos tror vi att kronan skulle stärkas och huspriserna öka långsammare, vilket skulle innebära en sämre utveckling för exporten och hushållens konsumtion och i förlängningen en för låg inflation och alldeles för hög arbetslöshet. Givet att Riksbanken fortsätter att höja räntan enligt sin egen ränteprognos kommer finanspolitiken att behöva dra ett tyngre lass. Detta är inte bra. I vår nuvarande ekonomisk-politiska regim är det framför allt Riksbanken som ska ta ansvar för att stabilisera efterfrågan.

De bedömningar som har gjorts av utrymmet för ofinansierade reformer spretar. Enligt Konjunkturinstitutet är detta utrymme cirka 25 miljarder kronor 2011. Finansdepartementets prognoser för de offentliga finanserna visar på ett betydligt större utrymme: 80 till 90 miljarder kronor om överskottsmålet för de offentliga finanserna – cirka 1 procent av BNP i snitt över en konjunkturcykel – tas som riktmärke. Det utrymme som finns bör utnyttjas så tidigt som möjligt under mandatperioden.

Regeringens finanspolitik styrs framför allt av en försiktighetsprincip. Viljan att ytterligare stärka de offentliga finanserna, och oviljan att genomföra reformer som länge har omhulats av de borgerliga parterna, men som riskerar att bli impopulära, dominerar. Eller som det uttrycks i budgetpropositionen: "Under denna mandatperiod är den politiska uppgiften framför allt att vårda de reformer som genomförts och se till att de får avsedd effekt och inte oönskade effekter."

För hela mandatperioden har regeringen angett ett reformutrymme om sammanlagt 53 miljarder kronor. Vad gäller "skarpa förslag" – reformer som definitivt kommer att genomföras under 2011 – uppgår dessa till

sammanlagt 13 miljarder kronor. De två stora reformerna under nästa år är mer pengar till kommunerna och höjt grundavdrag för pensionärer. Givet regeringens finanspolitiska prioriteringar är skattesänkningen för pensionärer förbryllande. Reformen stimulerar inte till ett ökat arbetsutbud och är stabiliseringspolitiskt ineffektiv. Den har dock en bevekelsegrund som är att kompensera för finanskrisens effekter i pensionssystemet. Vi anser inte att det är principiellt riktigt med skatteförändringar utifrån denna grund.

Senare under mandatperioden väntas sänkt restaurangmoms införas. Syftet är att minska skattekilarna och styra om ekonomin i riktning mot lågproduktiva tjänstebranscher, vilket vi anser är en strukturellt felaktig politik, i likhet med andra permanenta skatteavdrag för enskilda branscher eller näringar. Snedvridningar av konkurrensen blir omfattande, gränsdragningsproblemen stora och administrationen av skattesystemet ökar.

De rödgröna partierna har i sin budgetmotion ingen egen prognos för den ekonomiska utvecklingen eller de offentliga finanserna. Det angivna reformutrymmet för 2011 är i princip identiskt med regeringens. En stor del av detta utrymme används till höjt grundavdrag för pensionärer. Denna prioritering är inte den mest gynnsamma i en situation med stora risker för att arbetslösheten ligger kvar på en historiskt sett hög nivå. Det är viktigt att de mål som de rödgröna partierna har för sysselsättningspolitiken (exempelvis sysselsättningsgrad) relateras till omfattningen på de föreslagna insatserna.

LO-ekonomernas förslag

Det nuvarande konjunkturläget är särskilt gynnsamt för att sätta mer permanenta åtgärder. Sverige är idag ett av de länder i Europa som har starkast offentliga finanser. Utbudspolitik som har bedrivits under senare år har resulterat i ett ökat arbetsutbud, särskilt i grupper som traditionellt har svårt att få reguljär sysselsättning. Fatalt nog har det ökade utbudet inte mötts av en stor ökning av efterfrågan. Sysselsättningen har exempelvis ökat mindre bland äldre och invandrarkvinnor, grupper som utbudspolitik framför allt syftar till att påverka, än i starkare grupper. Vändningen i svensk ekonomi efter det dystra 2009 är tydlig men vår prognos visar att arbetslösheten fortsatt biter sig fast på en mycket hög nivå under de kommande åren. Den ensidiga utbudspolitik verkar ha nått vägs ände.

LO-ekonomerna förespråkar därför ett reformprogram som syftar till att öka den potentiella ekonomiska tillväxten och att understödja tillväxten under en period av flera år. Programmet bör innehålla en mix av satsningar på utbildning, infrastruktur och bostäder, samt en restauration av trygghetsförsäkringarna, inte minst i syfte att stärka motståndskraften mot framtida ekonomiska kriser. Även en skattereform är nödvän-

dig. Omfattningen av de ofinansierade reformerna bör uppgå till cirka 25 miljarder kronor under 2011, och till totalt 60 till 80 miljarder kronor under perioden 2011 till 2014. Tyngdpunkten bör ligga under början av perioden. Regeringen kan som en följd av de mycket starka statsfinanserna satsa ordentligt på framtida tillväxt.

Skattereform

Det svenska skattesystemet har blivit alltmer fragmentiserat och det är kostsamt att administrera och präglas alltmer av särregler och gränsdragningsproblem. Lön, pension och andra inkomster som är förknippade med arbete anser vi ska beskattas lika.

Vi anser att det är viktigt att politikerna inleder ett arbete med en ny skattereform så att ett stabilt skattesystem kan skapas. Fördelningspolitiskt ogynnsamma effekter kan hanteras i en sådan reform där hela skattesystemet diskuteras samtidigt.

Utbildning

Det är väl känt att den kraftiga nedskälningen av både arbetsmarknadsutbildning och vuxenutbildning som regeringen genomförde tidigt under föregående mandatperiod inte gjordes av besparingsskäl, utan kom till i syfte att öka arbetsutbudet. Det står nu klart att tidpunkten var sällsynt illa vald vad gäller vuxenutbildningen, men också att själva resonemanget är ohållbart. Relativt stora grupper som idag är arbetslösa har inte den utbildning och kompetens som behövs för att komma ifråga för de nya jobb som skapas. Det är nödvändigt och finns tid att utbilda arbetskraften. Det är en fråga om att skapa god matchning och att undvika framtida flaskhalsar.

När svensk ekonomi nu går in i en fas av återhämtning, med stigande efterfrågan på arbetskraft, måste arbetsmarknadsutbildningarna byggas upp igen. Den stora gruppen långtidsarbetslösa ger också starka argument för en omfattande satsning på mer grundläggande färdigheter. Vi vet att cirka 130 000 personer mellan 20 och 29 år saknar en fullständig gymnasieutbildning. Utan kompletterande studier kommer många av dem att ha mycket svårt att hitta fast mark på arbetsmarknaden. Utbildningssatsningar, särskilt för dem med kortare eller oavslutad utbildning, är dessutom en nyckel till en stark framtida produktivitetstillväxt.

Trygghetsförsäkringarna

Arbetslöshetsförsäkringen ger idag ett mycket bristfälligt inkomstskydd för stora grupper på arbetsmarknaden. En allt större del av kostnaden för arbetslösheten bärs av de arbetslösa som därmed tvingas minska sin konsumtion. Även kommunernas inkomster påverkas genom att skatteunderlaget minskar när mindre arbetslöshetsersättning betalas ut. Medlemsavgiften till

a-kassorna har dessutom konstruerats så att den varierar med arbetslösheten. De icke-arbetslösa a-kasemedlemmarna betalar därigenom mer pengar till staten när arbetslösheten stiger.

Makroekonomiskt är det olyckligt att de automatiska stabilisatorerna har försvagats. Det gör att svensk ekonomi blir mindre motståndskraftig vid nästa konjunkturedgång. Den försvagade arbetslöshetsförsäkringen är troligen också en delförklaring till den höga sparkvoten i svensk ekonomi. En aspekt som ofta ignoreras är att en attraktiv arbetslöshetsförsäkring har förmåga att mobilisera arbetsutbud. Viljan att kvalificera sig för ett bra inkomstskydd vid arbetslöshet är en drivkraft för att träda ut på arbetsmarknaden. En förstärkt arbetslöshetsförsäkring, där kraftigt höjda tak måste vara en central komponent, skulle vara en viktig strukturreform och bidra till högre potentiell tillväxt i Sverige. Dessutom bör den differentierade avgiften till försäkringen tas bort, då den både är orättvis, söker påverka lönebildningen och får till effekt att den drar undan efterfrågan när arbetslösheten stiger.

Infrastruktur

En väl fungerande infrastruktur underlättar både person- och godstransporter. Den underlättar pendling och förstorar arbetsmarknadsregioner. Infrastrukturen ska bidra till att öka sysselsättningsgraden. Merparten av den förväntade befolkningsökningen under perioden fram till 2020 kommer att ske i storstadsregionerna. Ny infrastruktur är ofta en förutsättning för att nya bostäder ska kunna byggas. Regeringen beslutade under våren om en infrastrukturplan för perioden 2010–2021. Planen innebär, enligt regeringen, att anslagen höjs med 3,9 miljarder kronor per år.

Jämfört med 2010 kommer dock de faktiska utgifterna för infrastruktur att minska kraftigt under perioden 2011 till 2014, i takt med att de lånefinansierade infrastrukturinvesteringarna skärs ner. Vid slutet av perioden har de minskat med 6,2 miljarder kronor på årsbasis jämfört med 2010.⁸ I det förslag till nationell plan för transportsystemet, som de olika trafikverken presenterade i september 2009, finns ett alternativ som bygger på att planeringsramen utökas med 15 procent utrett. Det finns alltså goda förutsättningar att på ett samhällsekonomiskt effektivt sätt utöka resurserna till infrastruktursatsningar.

Bostäder

En skattereduktion för reparation, underhåll, om- och tillbyggnad kan vara motiverad för att motverka en lågkonjunktur, även om den enbart riktas till boende i egna fastigheter och bostadsrätter. Byggbranschen är

⁸ Prop. 2010/11:1, s. 233

mycket konjunkturkänslig och står därför ofta med stor överkapacitet i lågkonjunkturer. En konjunkturstimulans via byggbranschen gagnar hela ekonomin och inte bara de hushåll som nyttjar skattereduktioner eller byggnadsarbetare. LO-ekonomerna har argumenterat för att ROT kunde och borde ha getts en bättre fördelningsprofil genom att även riktas mot hyreshus. I dagens konjunkturläge är det dock läge att avveckla ROT-reduktionen i stället för att förändra den.

Idag är det fler bostäder, snarare än reparationer och ombyggnader av privatbostäder, som behövs. Även om bostadsbyggandet har ökat kraftigt under 2010, är nivåerna inte tillräckliga. Enligt Boverkets prognos påbörjas 25 500 bostäder i år och 28 000 nästa år.⁹ Boverket bedömer att det behöver byggas cirka 15 000 bostäder per år bara i Stockholmsområdet för att svara mot det demografiska behovet, vilket vi är långt ifrån att klara idag. Statens bostadskreditnämnd, BKN, bedömer att 35 000 bostäder om året behöver byggas för att förhindra bostadsbrist. Arbetslösa och personer med tillfälliga anställningar och låga inkomster har svårt att hitta bostäder som de har råd med. Kostnadsutvecklingen i byggnadsindustrin bedöms vara ett problem. Dagens höga produktionskostnader kommer att göra det svårt för låginkomsttagare på bostadsmarknaden.¹⁰

Idag byggs främst flerbostadshus och hälften av dessa är hyresrätter.¹¹ Men utvecklingen går entydigt mot en ökad andel bostadsrätter. Sett ur ett arbetsmarknadsperspektiv är det en olycklig utveckling. Den struktumvandling som ständigt pågår på arbetsmarknaden kan innebära att människor behöver flytta för att få jobb som de är väl lämpade för. Ägt boende (liksom bostadsbrist) kan dock bromsa den geografiska rörligheten. De som äger sin bostad flyttar i mindre utsträckning, av arbetsmarknadsskäl, än hyresgäster.¹² En undersökning av de stora EU-länderna visar också att arbetslösa som äger sin bostad är mer tveksamma till ta jobb som innebär att de måste flytta än andra.¹³ En utveckling på bostadsmarknaden som resulterar i att en mindre del av arbetskraften bor i hyresrätter, riskerar alltså att öka den strukturella arbetslösheten. Bostadspolitikerna bör därför inriktas mot att öka tillgången på hyresrätter.

Samtidigt är bostadspolitikerna idag i en form av limbo – den borgerliga regeringen vill inte ge offentligt stöd till byggande, trots brist på lägenheter i tillväxt-

områden, men den väljer inte heller att avskaffa hyresregleringen och inför marknadsprissättning. De rödgröna partierna har å andra sidan presenterat förslag på investeringsstöd, men som inte på långt när skulle räcka till för att möta behovet av nya bostäder i de regioner som har snabbast tillväxt.

LO-ekonomerna anser att offentliga insatser på bostadsmarknaden är motiverade framförallt i syfte att bidra till en mer välfungerande arbetsmarknad. De som behöver flytta till jobb måste också kunna få tag på bostäder till rimliga priser där jobben finns. Ett investeringsstöd är en möjlig väg att gå. Investeringsstöd ges till den som äger fastigheten när byggprojektet är klart. Ofta är det konstruerat som en summa per kvadratmeter bruksarea.¹⁴

En satsning på bostadsbyggande måste dock kombineras med arbetsmarknadsutbildning för att flaskhalsar inte ska uppstå. I KIs konjunkturbarometrar uppger runt 30 procent av byggföretagen att arbetskraftsbrist börjar bli ett hinder för ökat bostadsbyggande. När konjunkturen återhämtar sig skapas nya jobb framförallt kring de större städerna, särskilt Stockholm. Ett större utbud av bostäder i tillväxtområdena skulle bidra till en bättre fungerande arbetsmarknad och lägre arbetslöshet. Det skulle också bidra till att dämpa prisutvecklingen på bostäder, vilket idag är en orsak till att Riksbanken har en för hög räntebana.

Slutligen

Utbudspolitikerna har lett till ett stort utbud av arbetskraft. Men det räcker inte för att lösa problemet med den fortsatt höga arbetslösheten. Regeringen kommer inte att kunna komma till rätta med detta problem utan en förändrad inriktning på den ekonomiska politiken. Regeringen behöver presentera fler skarpa förslag för att få ner arbetslösheten och få upp sysselsättningen. LO-ekonomernas förslag är exempel på åtgärder som är viktiga för att underlätta för arbetslösa och andra att utbilda sig, flytta eller pendla till nya arbeten. Regeringens nuvarande ekonomiska politik, ensidigt inriktad på maximalt arbetsutbud, kommer inte på långt när visa sig vara tillräckligt. Den har nu nått vägs ände.

9 Boverkets indikatorer, oktober 2010

10 Statens bostadskreditnämnd (2010), Vad kostar det att bygga bort bostadsbristen? Marknadsrapport Oktober 2010

11 Statens bostadskreditnämnd (2010), Vad kostar det att bygga bort bostadsbristen? Marknadsrapport Oktober 2010.

12 OECD (2005), Employment Outlook. OECD

13 Barceló, Cristina (2006), Housing Tenure and Labour Mobility: A Comparison across European Countries, Documentos de Trabajo N.º 0603. Banco de España. Även arbetslösa som bor i så kallat "social housing" tvekar att flytta till ett jobb. Detta begrepp går dock inte riktigt att hänföra till den svenska bostadsmarknaden.

14 Som exempel ges investeringsstödet till nybyggnad av äldreboenden med 2 600 kronor per kvadratmeter bruksarea ovan mark.

Ekonomiska utsikter

LO-ekonomerna har sedan 1947 publicerat en serie konjunkturrapporter, *Ekonomiska utsikter*. Rapporterna kommer två gånger om året, vår och höst.

I *Ekonomiska utsikter* analyserar och diskuterar LO-ekonomerna den samhällsekonomiska utvecklingen i Sverige och omvärlden.

En viktig uppgift för LO-ekonomerna är att påverka den samhällsekonomiska debatten. I rapportserien presenteras analyser och argument som bygger på arbetarrörelsens grundläggande värderingar, med LO-förbundens medlemmar i fokus. Den ekonomiska debatten i vårt samhälle präglas ofta av andra värderingar. *Ekonomiska utsikter* bidrar därmed till att bredda och nyansera den samhällsekonomiska debatten, ge motbilder, alternativa analyser och nya argument.

Rapporten beställs från LO-distribution:

lo@strombergdistribution.se

Telefax: 026-24 90 26

November 2010

ISBN 978-91-566-2648-7

www.lo.se

PÅ OMSLAGET:

Marie-Louise Brännström, 47 år,

GS-facket, maskinoperatör vid

Bong Ljungdahl AB i Nybro.

FOTO: Lars Forsstedt